Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 44 (10941) | 1979 чылдың февраль 21, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

Эш Алексей Николаевич КОСЫГИНГЕ

Силерниң чеден беш харлаан хүнүңерде Силерге, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң кеску ажылдаачызынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели изии-биле база чүрентиң ханызындан бэйыр чедирип тур.

Партия болгаш күрүне ажылынга бодуңарның улуг дуржулганарны, бүгү күштериңерни болгаш билиглериңерни Силер коммунистиг тургузуушкунуңуң улуг хөрээзинге, марксизм-ленинизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бараан болурунга берип келген силер.

Силерге, бистиң эргим өөнүүвүсүне болгаш эживиске, Алексей Николаевич, чүректиң ханызындан үр чылдарда чурттаарыңарны, эки кадыкшылды болгаш бистиң партиявыстың болгаш совет улустуң чаагай чоруунга, коммунизмниң тимелегези дээш улам ыңайгы үре-түүнелдиг ажыл-чорудулганы күзедивис.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Эш А. Н. Косыгинни Октябрь Революциязы орден-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-хавыяалы дээш база төрүттүнген хүнүңден бээр чеден беш харлааны-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Алексей Николаевич Косыгинни Октябрь Революциязы орден-биле шаннаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1979 чылдың февраль 20.

1979 чылда Россия Федерациязының ажылчы чоннарының СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Россия Федерациязының ажылчы чоннары бүгү совет кижилер-биле бир дөмей. СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин боттандырарыбыле маадырлыг ажылдавышаан, 1978 чылда экономиканы улам хөгжүдеринге, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелиг бедидеринге-чаа улуг базымнарны кылган.

Үлетүр продукциязын сайгарар талазы-биле планын болгаш социалистиг хүлээлгезин республика хуусаа бетинде күүсеткен. Кодээниң ишчилери эрткен чылын эң хөй дүжүттү ажаан алган. Төрээн чурттуң шыгжамырында 3,4 миллиард пуд тараа киргеи. Мал продуктуларын садып алыры оскен. РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүг зонаның сайыргайжыдарының комплекстиг программазын амыдыралга боттандырып турар. Транспорттуң бүгү хевирлери, орук ажыл-агыйы болгаш харылаа улам ыңайгы хөгжүлдеп алган.

Партияның айытканы социал хөгжүлүнүң болгаш чоннуң чаагай чоруун бедидериниң программазын чайгылыг чок боттандырып келген. Ниити шолу 61,1 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тутган, эмнелгелерниң, поликлиникаларның, культура бажыңларының, школа базыны четпээн уруглар албан черлериниң, школаларның болгаш социал амыдырал хандырылгазының өске-даа объектилериниң четкизин калбарткан.

ССРЭ-ниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП ТК-ның Кыйгырыының, Украинаның-Россияга каттышкаының 325 чылынга холбаштыр СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедиришкиниң болдурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүүшкүнүүң байдалында Россия Федерациязының ажылчын аңгызы, колхозчу тараачыннары, улустуң интеллигенциязы ажылдаан турар, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, ол Пленумнарга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугааларында түүнелдерни болгаш айытыышкынларны удуртулга болдурган, олар боттарының күженнишкиннерин иштилел бүдүрүлгезиниң ажыктын болгаш ажылдың шынарын бедидеринче угландырып турар.

Бүгү чурттаазы-биле бир дөмей, Россия Федерациязында социалистиг чарыш калбарган. Ростовчуларның күш-ажылчы коллективтериниң «Хожудан турарлар чокка ажылдаар» деп эгелээшкини болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының беш чыллың дөрт чылдарының даалгаларын октябрь 7-де—ССРЭ Конституциязының хүнүнде, а беш чыл планын—В. И. Ленинниң төрүттүгениниң 110 чыл оюнда күүседир дээш инициативалары республикада улуг иштөрелди алган.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары онгу беш чылдың социал-экономиктиг программазын боттандырарынга төлептиг үлүгүү киреринде 1979 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган:

Үлетүр талазы-биле—бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын улам бедидеринге, эртем-техниктиг дешилгени дүргедириңге, күш-ажылды болгаш эргелеп-башкарылганы сайыргайжыдарынга үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн остүрер талазы-биле чыл даалгазын 10 хуу ажыр күүседир. Үлетүр продукциязының боттуңнин чингедир, Машина тудуунга дериг-херекселдерни эзлчеглиг ажылдаарының коэффициентизин 4-тен эвээш эвес хуу бедидер.

Үлетүр продукциязының 2 мың чаа хевирлерни массалыг бүдүрери-биле шиитпирлээн алыр, 3,5 мың цехтерни, участоктарны, бүдүрүлгелерни комплекстиг механизастаарын болгаш автоматчыдарын боттандырар, механизастаан 7 мың ажыг шууштурулга болгаш автоматчыдылга шугумнарын шиитпирлээн алыр.

Үлетүр продукцияларының шынарын улам бедидер талазы-биле комплекстиг хемчеглерни боттандырар. Үлетүрүүн 16 мың ажыг кылыгларынга күрүнениң Шынар демдээн тыспырын чедип алыр. Күрүнениң Шынар демдээн салган бараанналры бүдүрериң чиик болгаш пос-таавы үлетүрүүнге 1,4 катап, аъш-чем адырларынга—1,2 катап өстүрер.

Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар шимчээшкинин улам хөгжүдеринге үндезилээш, 4 миллиард рубльден эвээш эвес камналганы чылда чедип алыр.

Үлетүр продукциязын сайгарар болгаш чугула хевириниң кылыгларын бүдүрер планны декабрь 26-та чедип күүседир. Сибирьнин болгаш Ыраккы Чөөн чүктүү районнарынга бүдүрүлге өзүлдезиниң темпизин мурнады хөгжүдерин хандырар. Чыл планындан ажыр 105 мың тонна шойну, 215 мың тонна канны, кара металлдарның 145 мың тонна белен прокадын, 27 мың тонна кан хоорааларны, 8,3 мың тонна өскүү металлдарны, 10 мың тонна каучукту бүдүрер, 5,8 миллион тонна хомур-дашты, 400 мың тонна нефтини, 4,5 миллиард кубометр газты казып тывар, 3600 автомобильдерни, тараа ажаар 500 комбайннарны, 5 миллион рубльдиң көдээ ажыл-агый машиналарын, 400 мың дөрбелчин метр шилди бүдүрер, 150 мың тонна мотор одаар түүлдерни ажылдап кылыр. Тюмень обласка нефть курлавырының өзүлдезиниң талазы-биле чыл планын ажыр күүседириң хандырар.

Чоннуң хереглеп бараанналрын бүдүрериң көвүдедир, ассортиментизин калбартыр болгаш оларны пландан ажыр 800 миллион рубльге бүдүрер, оон иштинде 7,45 миллион дөрбелчин метр өстерни, 10,8 миллион рубльге даараныла үлетүрүүнүң продукцияларын, иштики хөн трикотажының 200 мың кезек кылыгларын, 5 мың тонна мал үзүн, 7 мың тонна колбаса кылыгларын болгаш эттен кылган чартык фабрикаттарны, 4 мың радиоприемникти болгаш радиолаларны, 3 мың даараныла машиналарын, 3,5 миллион рубльдиң мебелин бүдүрер.

Кодээ ажыл-агыйының ишчилери партияның аграр политиказын болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырышаан, черия болгаш техниканы улам ажыктыг ажыглаарынга, чер ажылының ниити культуразын бедидеринге, хову ажылдарын өскүдеринге үндезилээш, 1979 чылда тараа культураларын 130 миллион тонналаан эвээш эвестиг ажаан алырын хандырарын хүлээнтеп. Колхозтарга болгаш совхозтарга гектар черден ортумаа-биле 205 центнер чигир свеклазын, 176 центнер ногаларны ажаан алыр.

Күрүнеге 30,6 миллион тонна чигир свеклазын, 10,5 миллион тонна картофельди, 7,5 миллион тонна ногаларны, 9,5 миллион тонна мал болгаш куш эъдин, 35 миллион тонна өүтү, 25 миллиард кезек чуургаларны, 268 мың тонна дүкүү, 53,3 млн тонна тарааны садар.

Кодээ ажыл-агый продукцияларының шынарын улам бедидерин чедип алыр, ажаан алышкын, өөртүлге, ыыгжаар үеде оларның чидиринин болдурбас. Күрүнеге кадыг (классты) кызыл-тасты, пиво хайындыр арбайны, бирги сорттун сүдүн болгаш эң семис малларны садарын көвүдедир. Колхозтарга болгаш совхозтарга бир инектен сүт саан алырын ортумаа-биле 110 килограмма өстүрер.

Мал чеминиң баазазын улам быжыглаар талазы-биле хемчеглерни боттандырар. 38,5 миллион тоннадан эвээш эвес сигенни, 30 миллион тонна силосту, 147 миллион тонна силосту белеткээр. Ниитиниң малының бир бажынта онаштыр чылда 35 центнерден эвээш эвес чемгерилге единицазын бүдүрериң хандырар. Мал комплекстериниң күүлерин долу ажыглаарын чедип алыр.

Колхозтарга болгаш совхозтарга машина-трактор парыының ажылының ажыктын бедидер болгаш ооң бүдүрүкчүлүүн 3 хуу бедидер, машиналар ажыглалының болгаш техниктиг хандырылгазының талазы-биле чарыгдалдарны 2 хуу кызырар. Хову ажылдарының чаа дешилгелиг технологизын Ставрополь крайда Ипатов районнуң чер ажылдытларының аргазы-биле чорударын бүгү талз-биле калбартыр.

Мелиорация ажылдарының комплекстиг болуруи хандырар болгаш оларның шынарын бедидер. Суттаттыг болгаш курсаткан черлерни ажыглаалга киирер талазы-биле чыл даалгазын ноябрь 1-де күүседир, 5,5 миллион гектар шелдуг, ажыл-агыйның иштики мелиорация четкизин, колхозтарның болгаш совхозтарның электрижиткен 1050 насос станцияларын техниктиг хымалдага хүлээн алыр, 1,7 миллион гектар шелдүг суттаттыг одаарларда суг ажыл-агый тудугларын суглуг болдурар болгаш чаарты кылыр, 152,4 мың гектар шелде ам ажылдан турар суг-гарылга системаларының техниктиг байдалын экижидер.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүг зоназының кодээ ажыл-агыйын мурнады хөгжүдерин хандырар.

Тудугга капитал салымышкынларының ажыктын болгаш тудуг ажылдарының шынарын бедидер, чугула күүлерни болгаш объектилерни «ажылчын эстафетазычын» принципин баугаар чогуур үеэзинде болгаш хуусаа бетинде ажыглалга киирер дээш шимчээшкинни идепкейлиг хөгжүдер. Тудуг бүдүрүлгезиниң организастаашкынын сайыргайжыдар, бригада аргазын калбаа-биле шиитпирлээн алыр. Кереэ баугаар кылыр тудуг-монтаж ажылдарының планын хуусаа бетинде күүседир. Куш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң бүгү өзүлдезин чедип алыр. Саян-Шушенск ГЭС-тиң № 2 гидроагрегадын ноябрь 7-де ажыглалга киирер. Рефтинск ГРЭС-те № 9 энергоблокту болгаш Сургут ГРЭС-те № 10 энергоблокту доктааткан хуусаазындан бир ай.

(Эгези. Төнчүзү 3-кү арында).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РОССИЯНЫҢ ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРИ

Россия Федерациязының ажылчы чоннары чурттуң ниити чедиишкиннеринге улуг салымышкынны киргеп. 1978 чылда улус ажыл-агыйының хөгжүдезинге чедиишкиннери дээш республика СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаткан.

Февраль 19-та Москвага үлетүрүүн, кодээ ажыл-агыйының, тудугның, транспорттуң болгаш РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдаачыларының чөвүлел хуралы болган. Аңаа ажылдың ажыктын болгаш шынарын бедидери дээш, 1979 чылдың планын болгаш онгу беш чылдың опаалдаларын чедиишкиннер күүседири дээш социалистиг чарышты улам ынай хөгжүдериниң сорулгаларын чугаалажып көрген. Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш чаасаның харыысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары киришкен.

Чөвүлел хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чөвүлел хуралдың киржикчилериңе, Россия Федерациязының ажылчыннарына, тараачыннарына, интеллигенциязына хүндүлүг шаңнал-биле чүректиң ханызындан байыр чедиргенинің дугайында дыңнадыны диктиг, үргүлүүлдүг адым часкаашкыны-биле уткаан. Социалистиг чарыштың тиндекчилери болган Кызыл туктар-биле шаңнаткан автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның, хоорайларның болган районнарның ажылчы чоннарын, бүдүрүлгелериң болгаш организацияларның коллективтериңе Леонид Ильич база иник байыр чедиргеп.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери эш Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну улуг кедүрүүшкүн-биле соңгаанар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орааларкчызы Л. В. Смирновка сөс берген. Олурушканнарның үргүлчүлелдиг адын часкаашкынының үеэзинде 1978 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышының түүнелдери-биле РСФСР-ниң шаңнатканы СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун Россия Федерациязының төөгелекчилериңе өг тываскан. Партия Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның даасканы-биле Л. В. Смирнов алдарлыг күш-ажылчы тиилелге-биле болгаш хүндүлүг шаңнал-биле чыылганнарга болгаш оларны дамчыштыр Россия Федера-

(Төнчүзү 3-кү арында).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүңе кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өөлчеглиг хуралы февраль 19-та Кремльге боор өткен.

Вьетнам Социалистиг Республикага удур агрессия дайынны өскүүткен Кыдаттың чагырыкчы болуктериниң улуг түрүнезирек политиказын киленгешкин-биле буруу шаан турар совет хамаатыларның болгаш күш-ажылчы коллективтериниң хөй санныг чагаалары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга кээн турар деп В. В. Кузнецов хуралды ажыдып тура, демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралының киржикчилери ВСР-ге удур чепсектиг агрессияга холбаштыр Совет чазактың медеглелин долузу-биле деткээн болгаш бодунуң социалистиг төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу, ыдыктыг кызыгаарының камгалалы дээш акы-дуңма вьетнам улустуң чөптүг демнеди-биле эң-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиңе соңгулдаларга белеткел дугайында айтырыгны хуралга чугаалашкан. Төп соңгулда комиссиязының даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү А. И. Шибаев дыңнадыг кылган.

Амгы үеде соңгулда кампаниязы эң чугула үе-чадаже кирген—депутаттарга кандидаттар боттарының соңгукчулары-биле чер болганда ураажын турар деп чугаалажын көрүүшкүнүүн түүнелин үндүрүп тура В. В. Кузнецов демдеглээн. Ол ужуражыышкынчар партияның болгаш улустуң сырый чаңгыс эвин, коммунистериниң болгаш партия кежигүүнери эвестериниң бузулбас эвилелин, бистиң чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының акы-дуңма улут найыралын чаа күш-биле хереглеп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Төп соңгулда комиссиязының дыңнадыын хүлээп алган, доктаал үндүрүп, шыңгыы үчүтту хандырарын болгаш соңгукчуларның соңгулда мурнунуң хуралдарынга база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттары-биле ажылчы чоннарның ужужышкыннарынга чагыглаарын, а ол шыкаш саналдарын боттандырарын организастаарын эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарынга, улус депутаттарының чер-чер Советтериңе дааскан.

Оон соонда Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында бадылаар дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бо айтырыг талазы-биле дыңнадыгны ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. Ф. Мальцев кылган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүңе кандидат, СЭКП ТК-ның секретары, Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Б. Н. Пономарев ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының өмүнээзинден хуралга чүве чугаалаан. Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралынга ССРЭ-ниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында кереэни чугаалажып көрген болгаш үүлдүгүүнүңе деп ол дыңнаткан.

Ол кереэ ССРЭ-ниң Африкада болган өске-даа хөгжүп турар чурттар-биле найырадыг харылзааларны быжыглаарынга дузалаар.

Эвилел Совединиң болгаш Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының өмүнээзинден кереэни бадылаар дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында кереэни чугаалажып көрген болгаш үүлдүгүүнүңе деп ол дыңнаткан.

Ол кереэ ССРЭ-ниң Африкада болган өске-даа хөгжүп турар чурттар-биле найырадыг харылзааларны быжыглаарынга дузалаар.

Эвилел Совединиң болгаш Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының өмүнээзинден кереэни бадылаар дугайында саналы киргеп.

Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында кереэ ийи талалыг кады ажылдажылгага кыыдыгган бүгү чүүлдериң түүнелдери үндүрүп, бүгү чүүлдерни байлакшыткан деп В. В. Кузнецов түүнелинде чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында, кереэни чаңгыс үн-биле бадылаан.

Делегейниң уруглар чылын ССРЭ-ге эрттирер дугайында айтырыгны Президиумнуң хуралына база чугаалашкан. Ие-чаш болгаш уруглар камгалалын чайгылыг чок эки-жидериниче, уруглардың кадын камгалаарынче, оларның кижизидилгезин болгаш өөредилгезин сайыргайжыдарынче угланган хемчеглерни амыдыралга боттандырар талазы-биле күүрүниң эргелел органнарының ажылынга контрольду боттандырарынче кичээнгейни • куштедиреринде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының хереэженнерниң күш-ажыл болгаш амыдырал айтырыгларының, нечаш болгаш уруглар камгалалының талазы-биле комиссияларынга, өске-даа доктаалмал комиссияларга ССРЭ-ниң Дээди Совединиңе Президиуму сүмелээн.

Делегейниң уруглар чылын ССРЭ-ге эрттирер талазы-биле комиссияны Президиум тургускан. оон даргазын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүңе кандидат, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихоновту төмүйлаан.

Күрүне амыдыралының өске-даа айтырыгларын ук хуралга база чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүңе кандидат И. М. Машеров, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчыдары, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары киришкен.

(СЭТА).

ВЬЕТНАМ-БИЛЕ КАДЫ БИС

КИЛЕҢ ҮНҮН КАТТЫМ

Февраль 17-ниң эртенинде 3 шакта, кыдат шериглер Вьетнам Социалистиг Республикаже 14 угланмышкынныг оор өзүбиле халдзаш, ол тайбың чурттуң девискээринге 7 километр хаңылаан киргеп-дир. Бо болза Пекиниң чагырыкчы болуктериниң дайынзырак политиказын херек кылырда уламчылап турарын бадыткан, көргүзүп турар-дыр. Каттышкан Нациялар Организациязының болгаш делегейниң улустарының аразында сагыза чогуур бүгү-ле дурумнерин Пекин каржызы-биле үреп турар-дыр. Ол дээрге ёзулуг-ла агрессия үзел-бодалдың илерели-дир.

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде 20 миллион совет кижи, чүс-чүс хоорай суурлар, фабрика, заводтар хоозураан болгай. Дайын дээрге-ле өлүм-чидим, ядарал, аш-чут, хилинчектелишкин. Ол дээрге-ле эртем-техниканың, культураның чедишкиннерин узуткаарының чепсээ. Бүгү совет кижилер-биле бир дөмей «Вьетнамдан ханыг холуң ырат!» деп үнүм кадып, килеңнеп тур мен.

Монгуш БАИСКЛАН,
Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, республика ужур-дузалыг персональдыг пенсионер.

ОЛАР ШЫННЫГ

Пекиниң удуртукчулары Социалистиг Вьетнамның чуртунче октуг-боолуг аргшерин ыдалап киргенин радио, телевидение дамчыштыр дыңнааш, кижиниң кидени хайыыр-дыр. Маадырлыг Вьетнам чон Пекиниң көгүлдезинге кирбейн, боттарының салым-чолун боттары шиитпирлеп турар апарганынга кончуг өскөргеп турарлар-дыр.

Элээн хөй чыл дургузунда Американың каргыстары ха-дунмаыс Вьетнам-биле чаалажып турдулар. Ам Кыдаттың дайынзырак идегеттери Вьетнам-биле чаалажы берген-дир. Бо чорук чүү көргүзүп турарыл дээрге Кылат биле Америка бир баг болу берген болгаш социалистиг лагерьниң өөнүү болур Вьетнамче ханыг өлүмүү дотеп келгени ол-дур.

Пекиниң эрге туткан дайынзырактары! Вьетнамның улуг өөнүү—Совет Эвилели. Мен Советтер чуртунуң хамаатызы кижи мен. Совет Чазаамның медетлери кончуг шын деп чүүдү-чүрөөм ханызындан деткип тур мен. Социалистиг Вьетнамче октут-боолуг халдаан дайзын — мээң база дайзыным, бистиң база дайзынывыс деп билир мен. Вьетнамдан холуң ырат!

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН,
чогаалчы.

1979 чылда Барнаулдуң дугуй заводунуң ажыл-ишчилери бедик хүлээлгелерни алганнар. Олар пландан ажыр 200 мың рубльдиң продукциязын бүдүрерин, кылыгларның ийи хевириңге күрүнениң Шынар демдээн тыспырын чедип алырын шиитпирлээннер.

Чоокта чаа заводуң конвейерлериңе кылыгларның ийи чаа хевири—аар чүүк соортур машиналарга быжыг дугуйлар болгаш «Жигулилерге» чаа дугуйлар кеетүп келген.

ЧУРУКТА: заводуң белеп продукция складында.

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

ЭВИЛЕЛ СОВЕДИНГЕ ТЫВАНЫҢ № 392 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Мөңгүн-Тайга районнуң соңгукчулары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыванның № 392 соңгулда округунан депутаттың кандидады, СЭКП ТК-ның кежигүүнүңе кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшин-биле бедик көдүрлүүшкүннүң байдалынга ужурашкан.

Ужуражылга хуралын Мөңгүн-Тайга райкүүсконг даргазы Д. С. Хорлуу ажыткан соонда, хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр бир үнбиле соңгаан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары О. Н.-С. Шагдыр-оол районнуң ажылчы чоннарының соңгулдалар белеткелинге күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрлүүшкүн-биле идепкейлиг киржип, районнуң экономиказын быжыглаарынче, чоннуң амыдырал байдалын улам экижидеринче партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр соңгулдалар хүнүн эки ажыл-херектер-биле уткуур дээш күженнишкиниг ажылдап турарын чугаалаан. Илеткелчи оон ыңай СЭКП-ниң XXV съездизинин, ТК-ның Пленумнарының база партияның XVII область конференциязының шиитпирлерин боттандырар талазы-биле районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар сорулгаларга доктааган.

Бүзүреттирген кижи депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазын чылыгларга таныштырган, СЭКП ТК-ның Совет Эвилелиниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга Кыйгырыынга сорук киргеп Мөңгүн-тайгажылар боттарының бадылаашкыннарын коммунистериниң болгаш партия кежигүү эвестериниң бузулбас чаңгыс аай блогунуң кандидады дээш соңгулдалар хүнүнде бээр дээрзинге бүзүрелин илергейлээн.

Ужуражылга хуралынга санал берген соңгукчулар коллективтериниң ажылын чугаалаан, депутаттың кандидадынга чагыглары киргеп болгаш соңгуллалар хүнүнде төлептиг кандидат дээш боттарының бадылаашкыннарын бир эп-сеткилдиг бээрин чугаалаанар.

Г. Ч. Ширшин сөс алгаш, аңаа көргүскен бедик идегел дээш өөрүн четтиргенин илергейлээн болгаш ол идегелди бодунуң чүткүлдүг ажылчорудулгазы-биле шыпыдарын бүзүреткен. Соңгулда мурнунуң кампаниязының чуртта болгаш республикада чоруп турарын ол чугаалаан, соңгулда мурнунуң социалистиг чарыкының республикада үре-түүнелдиг калбарын турарын демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездиниң чурттуң күүч-шыдалын быжыглаарынга, совет улустуң чаагай чоруун быжыглаарынга, делегейге тайбыны быжыглаарынга аажок улуг ужур-дузазын, ТК-ның июль, ноябрь Пленумнарының салган сорулгаларын кандидат тодаргай чугаалавышаан. Совет Тываның хөгжүдезин дээш Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң доктаамал сагыш салыышкынының ачызында республиканың шапкын хөгжүлдезинге, бо талазы-биле моон соңгаарны сорулгаларга доктааган.

Оон ыңай Г. Ч. Ширшин Мөңгүн-Тайганың ажылчы чоннарының күш-ажылчы чедиишкиннерин чугаалаан, моон соңгаар оларның мурнунда турар сорулгаларны демдеглээн. Ылаңгыл мал ыштаглаашкының организастыг чорударының, мал чидириглерин бүгү хемчеглер-биле кызырарының, малдан эң хөй чаа төлдү болгаш продукцияны алырының чугулазын ол онзалап айытган. Бар күрлавырларны долу ажыглаары, ажыл-агыйның бүгү адырларына камналганы шыңгыырадыры, маңаа социалистиг чарышты калбаа-биле ажыглаары, районнуң ажылчы чоннарын бедик мөзү-шынарга кижидиери хүнүнүң чугула айтырыы болуп турарын кандидат демдеглээн.

ШЫН, № 44 (10941), 1979 чылдың февраль 21, среда, 2 кеп.

Бистин кандидаттарывыс

БҮЗҮРЕЛ

— Элээн каш оолдар, уруглар школазын дооскаш төрээн колхозунга ажылдап артып каар деп шиитпирлеп алгаын маңаа чугааладылар. Ол кончут өөрүнчүт-дүр. Ылангыя малчын болуруңарны кончут күзээр мен. Өгбелериңнериң үндезилеп тургузуп каазы ажыл-агыйының улам ыңай хөгжүдезинге күш-ажылчы үлүүнери кирип, өскен-төрээн черинериң хөвү-шөлдерин болгаш тайгасыңарын ааржы дег ак хой сүрүү-биле каастаар силер. Ынчангаш бистерден күш-ажылчы эллегин хүлээп алыр аваар силер, солдарым — дээш, «Мурнакчы» совхозтуң хоочун хойжулу Салчак Тойбу дерин аржыыл-биле чоңгушаан, зал золдур олурган школачыларны эргий көргөш, чугаазын уламчылаан.— Боттарыңарны күш-ажылга белеткевишаан, школаларны эки доозарыңарны кичеедим.

«Бистерден күш-ажылчы эллегин хүлээп алыр аваар силер» дээн малчының сөстерин Алёша Салчак шээжилеп алыр дээн чүве дег бүдүү иштинде катаптаптаан. Чажыдан мал аралыга өскен болгаш, оон карактарынга мозоле чаттылып сыгаан хойлар, чылыг өдөөдө дешкилежип, ында-мында эдин маннаскан хураганнар өстүп келген. Ол аразында чаныда орсан эжи оон ёдалдарын үзе кирип айтыргаа:

— Сен кым болур сен, Алёша?

— Мен аваам, ачым сут ышкаш малчын болур мен, а сен?

— Адам-нем малчын-даа болзаа, механизатор болурун күзээр-дир мен—дээ, Мөрзек-оол харылаан.

— Харын эки-дир, эжим. Меңээ мал чеми соортун берип турарында— дээ, Алёша баштактанган. Ынчан Алёша сески классчы, комсомол кежигүнүнге чаа киргеп турган. Оон эгелээш хойжу болур күзел аңаа төрүттүнген.

Школа тараан соонда, колхоз төвүнден дөртен ажыг километр Узун-Хем бажында чайлаанче көже берген хойжу ада-иезинин аалына чедип келгеш, ол бир-ле дугаарында бодун дүвүредип чоруур күзелин чугаалаан:

— Мен силер ышкаш малчын болүксан тур мен, түү деп бодаар силер?

— Кандыг боор, эки күзелдир, оглум—деп, аваам Серен Сурасовна деткөн.

— Малчын-даа кижиге эртем-билиг херек, Малды ажаан-карактаары-даа эртем өзүү-биле чоруттунар апарган болгай, оглум. Школаңны эки өөрүнүн доозун ал, оон соонда хойжу болуру кай баарын — дээш, ачазы Калдар-оол Шарапович оглун эргелеп, бажын сүйбап каап.

Ол чайын Алёша ада-иезинин ажылынга дыка-ла дузалашкан. Хой кадарын, сиген кезин ажаашкан.

Өң-баазын чараш чечектерлиг, хөлбеңейнин чыдар өттсигниг тайгаларга хой кадарын, арыг агаар тыныр чоруурга магалыг-ла! Шак оон ишкээр Хемчик, Бардык хемнериң уннары, хову-шөлдер адышта чүве дег көстүп чыдар. Улуг оруктарда шуушкан машиналарының дээзуну, соңга шилдериниң хүн караанга кылацнаажы көстүр.

Чамдыкта аваазы Серен Сурасовна Донгактың ынак ырызын хоюг үну-биле тайгасыңнарны чаңгыландыр бадыргылаштар:

Кадарарда хоюм чараш,
Харан көөрде тейим бедик.
Үндүрөөрде хоюм чараш,
Үнүп көөрде тейим бедик.

Өөредилге чылы эгелээн соонда каш хонганда школаның бүгү комсомолчуларының хуралы болган. Аңаа чайгы дыштаныла үезинде комсомолчуларының кылган ажылын түүнеп чугаалашкан. Хуралга колхоз даргазы Хертек Сүрүнович Адыг-оол болгаш партия комитетинин секретары Хертек Чүдекейевич Күдүрүкпай олар база киришкен. Түүнелинде партком секретары сөс алган.

— Эргим, комсомолчулар! Бо чайын дыштанылганар үезинде, төрээн колхозуңарга улуг дузаны чедиргениңерге колхоз баштаар черн, колхозтуң партия болгаш комсомол комитеттери өөрүп четтиргенин илередип турардыр. Ылаңгыя мал чеминиң белеткелинге эң шыырак ажылдадыңар. Күш-ажыл башкыны Салчак Сүрүнович Тойлуга удурткан школаның бүдүрүлге бригадазы 51 тонна сигенни, 47 тонна будук-бүрүү белеткеп берген. Хой комсомолчулар малчын аданелериңе дузалажып, идепкейлиг ажылдааннар — дээш, Хертек Чүдекейевич эң эки ажылдаанзарны адап, оларның кылган ажылдарын түүнеп сапаан.

Элээн хой комсомолчуларны өртектиг белектер-биле шаңнаан. Алёша бодунун адын дыңнай каапкаш, сырбаш кыныш, арны-бажы изиин дээн. Оон чаңгыс классчылары Витя, Белекмаа, Мөрзек-оол, Мая суглар база шаңнатканнар.

Колхоз баштаар черинин, ында партия болгаш комсомол комитеттериниң бедик үнелелинге хей-аът киргеш, школачылар од күзүн дужүт ажаан алымшкынына база идепкейлиг киржип, күженишкининг ажылдааннар. А кышкы үеде школаның комсомол комитетинин шиитпири-биле малчыннарга дузалажыр тускай комсомолчу дайынчы отрядтарны тургускан. Ол ажылды комсомол комитетинин кежигүү Алёша удурткан турган...

Хөглүг, солун школачы чылдарынӊ өткөн билдиртпээн. Сөөлгү коңга эрте берген. Ортумак школаны доозарының шылгалдаларын Алёша чедиишкининг дужаган.

«Сөглээн сөс, керткен ыныш» деп тыва улустуң үлегер чугаазы бар. Алёша сөзүүге эр болуп, школаны дооскан дораан-на ВЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң путёвказы-биле өскен-төрээн черн «Мурнакчы» колхозка баштай дузалакчы кадарчылап, оон соонда аңы кодан хүлээп алгаш ажылдап артып калган...

Оон бээр сес чыл эрткен. Шаг-ле хевээр турар эвес. Хой-ле түүлдер өскерилген. «Мурнакчы» колхоз совхозтуң апарган. Шуй суурнуң сан дорт кудумчуларын, чамдык малчыннарның кодан-ышталарын Ильичиниң лампочкалары чырыдып турар. Совхозтуң ажылчыннары ак-кок экран дамчыштыр чүүрүп Москвадан, Кызылдан дамчыдылгаларны көрүп эгелээн. Ол күш-ажылчы чылдарының аразында Алёша шериг албан-хүлээлгезин база эрттиргеп. Бодунун чаңгыс классчызы Света-биле ег-бүле тутка-ла ийи чыл чартык болган. Света база-ла школаны дооскан чылын комсомолчу путёвка-биле сакманщик-тээш, улаштыр мал ажылынче кирген. Олар кайызы-даа чаа-ла чээрби алды харлап турар комсомолчулар.

Январның бир хүнүнде Базарактың комсомолчуаныяктар бригадазының хойжуларынга совхозтуң бүгү ажылчыннарының хуралы болур деп чар тараан. Даартазында малчыннар суурга эрте чедип келгеннер. Совхоз төвүнүң Культура бажыңының чанында аът-хол, машинабалгат эңдерик. Улус Культура бажыңынче кирип, улуг залдың сандайларын эзлеп турганнар. Ыр, музыка. Бир залда аныяктар таңцылаан. Алыс хөглүг, байыранчыы аажок. Алексей, Светлана Салчактар топларын уштун каапкаш, школачы чылдарын сактып, кезек таңцылааннардаа...

Шүй көдээ Советинин күүсомунуң даргазы Мижит-оол Донгак 1979 чылдың март 4-те ССРЭ-ниң Дээди Советинге сөңгүлдалар болурунун дугайында эге сезу-биле дешидилге хуралын ажыткан.

Бир-ле дугаарында сапаа бээри-биле совхозта комсомол комитетинин секретары Светлана Самбый-оолга сөс берген.

— ССРЭ-ниң Дээди Советинин Националадар Советинге Бай-Тайганың 648 дутаар сөңгүлда округундан «Мурнакчы» совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Базарактың комсомолчу-аныяктар бригадазының малчыны Алексей Дадаевич Салчакты депутаттың кандидадынга дешидерин санаадан тур мен—деп, ол чугаалаан.

Зал хөлзеп, адын часкаашкыны чаңгыланып үнген. Алексей сүрээдээн канчаардаа азыын тыппайн барган, хейде-ле девидеп орган. Кижи бүрүзүнүң карактары — Алексей биле Светланада. Шырайларында хүлүмзүрүг, өөрүшкү чайнаан улустуң адын часкаашкыны арай боорда сокаан.

Комсомол комитетинин секретары оон ыңай Алексей Дадаевичиниң доочу намдарын болгаш күш-ажылчы чедиишкиннерин таныштырып, депутаттың кандидадынга төлептиин бадыткап чугаалаан.

Шак ындыг бедик ат-алдар болгаш бүзүрел аваа-ла чедип келбээн. Алексей Дадаевич мал ажылынга киргениниң баштайгы чылындан эгелеп ажыл-ишче кызымаккай чоруу-биле ажылдаан эш-өөрүнүң бедик хүндүткелин чаалап алган. Ол хоочуннарның арга-сүмезин дыңнаар, өскелерден өөренир чаңчылдыг кижи. Чылдың-на бедик көргүзүүлерни чедип ап келген. Чүгле бодунун эвес, харын шиитпирлерниң ажылхерээ дээш ол кезээде сагыш аарын чоруур.

Алексей Дадаевич биле Светлана Семис-ооловна кайызы-даа школачы чылдарындан эгелээш хей-шиитпирлерниң ажылдарынга идепкейлиг киржип келген. Алексей бригадада комсомол эге организациязын ам үш чыл улаштыр удурткан келген. Совхозтуң комсомол комитетинин кежигүү Светлана — район Советинин депутаты. Олар хей-шиитпирлерни даалгазын эки, ак сеткилдиг күүседип ғурарлар.

Базарактың комсомолчу-аныяктарының хойжу бригадазында 26 кодан бар. Бригада 1978 чылда чүс баштан 83 хураганны, бир хойдан 2 кг дукту алгаш, районнуң хойжу бригадалар аразында социалистиг чарышының тиилекчини болган. Бо бедик көргүзүүнү чедип алырынга Светлана биле Алексей Салчактарның киргген үлүг-хуузу эвээш эвес. Бригаданың кежигүнүнери аразында эп-аа-ыралдыг, бот-боттарынга дузалажып чаңчыккан. Чоокта чаа Базарак девискээринге улуг шуурган болганынын түүнелинде, элээн каш малчыннарның кажааларының кырынга өдөөн дүжүр каг берген. Дээр аяскан соонда хойжулар шеф чарлашкан, кыска үеде кажааларны чыдыгап алган.

Салчактар амгы үеде Базарак бажында Буга-Дөзү деп черде кыштап турардар. Хүн караа бедий бергендe, Базарак дааның мээзинге аржы дег ак хойлар чаттыла бээр. Ол дээрге ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидады Алексей Дадаевич Салчактың сүрүү-дүр.

Алексей Салчак хойну эрте оолдадыр арганы комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазынга пептереткен. Одар-бедчиирни камныг ажыглаарын, хойну эмнээрин, чуурун, мал чемин белеткээрин ол эки билир. Хойнүң малын оңча-менди өстүрүп доруктуруп чоруур, оон күженишкининг ажылы халас барбаан. Аныяк хойжу Алексей Салчак СЭКП Бай-Тайга райкомунуң болгаш райкүүскомунуң, ВЛКСМ райкомунуң хүндүлел бижиктери-биле каш удаа шаңнаткылаан. Ол ВЛКСМ райкомунуң кежигүү, хойжу бригадада агитатор. Март 4-те төлептиг аныяк хойжу Алексей Дадаевич Салчактың ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутадынга кандидадын Бай-Тайганың соңгукчулары чаңгыс кижи дег бадылаараар.

Б. БАРБА.

МОЛДАВ ССР. Криулян районда Ставчены суурда аймак соңгукчуларының клуву агитация төптериниң бирээзи апарган. Эң эки пропагандистер болгаш агитаторлар масса-политиктиг улуг ажылдарны чорудуп, лекция, бесседаларны, хоочуннар-биле аныяктарның ужуражыышкыннарын организаастап турар.

Ол черде өөредилге телевидение студиязының чогаадыкчы бөлүү «Соңгулдаардан соңгулдаларга чедир» деп дамчыдылгаларны организаастап турар.

ЧУРУКТА: «Соңгулдаардан соңгулдаларга чедир» деп дамчыдылганын эллегли программазын бижидип турары. Дамчыдылганы совхозучилищениң партком секретары А. В. Продан болгаш режиссер Г. В. Липатова чорудуп турар.

Б. КАПНИНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫЗЫЛ ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

СЭКП-ниң XXV съездизинин, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкыннарны амыдыралга боттандырар дээш Кызылдың аъш-чем садыының ажылдакчылары күженишкининг ажылдаан, эрткен чылын элээн чедиишкиннериг болган.

Коллектив үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээлин улгаттырар сорулга-биле хандырылганың культуразын бедидериче болгаш чонга ачыдуза чедирерин калбартырыче уланган хемчеглерни ап келген. Эрткен чылын аъш-чем магазиннери үлетпүр бүдүрүлгелериче 182 үнүүшкүнүг садыглаашкыны кылган. Ногаа аймаан бүдүрүлге черлеринге аппарын садарынче кичээнгейни улгаттырган. Аъш-чем базаарын 12 катап организастаан.

Бүдүрүлгениң курлавырларын долу ажыглаарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниге болгаш күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаарынга социалистиг чарыш улуг идигни берип турар. Социалистиг чарышты шын, дээштиг организастаарынче садыгның дирекциязы, партия, профэвилел, комсомол организациялары улуг кичээнгейни салып келген. Магазиннер, бригадалар аразында болгаш тус-тус магазиннерде социалистиг чарышты калбарткан. Ында коллективтиң кежигүннери шупту хаара туттунган. Садыгжы-даа, ажылчын-даа кижи шупту хууда хүлээлгелерни алчылаан. Оон түүнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Коллективтиң кежигүннери, «Улам ажыктыг кылдыр ажылдаар, кончут эки хандыраар, «Хожудааннар чокка ажылдаар!» деп девизтер-биле ажылдап, оон херек кырында боттаныышкыны дээш садыгның удуртулгазы кылып турар. Амгы үеде 700 кижи күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинде киржип турар. Оларның 150-и коммунистиг күш-ажылдың шалыычылары атты чедип алган.

Коммунистиг күш-ажылдың школаларын коллектив кежигүннериниң ортузунга кижизидилге ажылын эжиждериниң база бир кол чепсээ кылдыр ажыглап турар. Кижилер чаңгыс черге чылын кээп, кичээлдер үезинде боттоттарын эки билчип алыр аваар. Олар школаларга кичээлдер үезинде боттарының дозуп каларар кижи мен. Остут-Өзен чылгы тургузарынга хөлчок таарымчалыг болгаш, малдар боттары база аңаа өөреп берген. Сөөлгү үеде коданны дыш, сула тургузарынга (а чылгы малга ол кончут чугула) бир айылдыг болгаш шаптыктыг чүве бар апарган — бо мынчаар бөрүлер көвүдээн. Ынчангаш дүне-даа, хүндүс-даа үргүлчү хайгааараар, ыратпас, мурнунда салдыгган сорулгаларын күүседир дээш харысалгазын бедиг-биле угаан билир, аразында харылзаазы улам чоокшулажыр болгаш быжыгар. Аъш-чем садыында коммунистиг күш-ажылдың 10 школазы ажылдап турар, ында 440 кижи хаара туттунган. Дыка хей кижилер ол школаларга өөреним турган, боттарының мергежилин улам бедидип, холушкак профессияларны шиңгээдип алган, мурнакчыларның арга-дуржулгазын ажылынга херек кырында ажыглап турар апарган.

Кызылдың аъш-чем садыының удуртур ажылдакчылары болгаш специалистери экономиктиг өөредилгеде «Удуртукчунуң күш-ажылы» деп курста болгаш доктаамал ажылдаар семинарда хаара туттунган. Олар бүдүрүлгениң ажылын эргелеп башкарарының нормативтиг документилерин, хоойлу актыларын база өөренип турар. 1978 чылда специалистерге аттестация чоруткан болгаш оларның иштинден аттестацияны эң эки тутканнарны удуртукчу кадрларның курлавырында киргген. Хүлээнген ажыл-хөрээ дээш кижилерниң хууда харысалгалыг болгаш улам бедидериче бо чылын база улуг кичээнгей салдыгган.

Минск хоорайның топ универмагының үлегерин ёзугаар, 1979 чылдың январь 1-ден эгелеп, аъш-чем садыының коллективи холуттар чорук чок ажылдаарының системазынче киргеп. Ол системаның сорулгазы болза, бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың чурумун быжыглаары, бараан саарылгазын хөвүдедири, садыг хандыраргазын эжиждери, садыг алыкчыларның үе-шагын камнаары болур. Бо чаа система-биле ажылдаарга күш-ажылдың сагыга-чурумун болгаш совет садыгның дүрүмүн хажыткан кижилер чогуур хемчегни хүлээгеп турар.

Холуттурар чорук чок ажылдаар системаның ужурутказы ажылчынның-дээ, садыгжының-даа хүвде кылган ажылының шынарынга үнеледи база бээринде. Ажыл бүгү талазы-биле шыпарлыг болза, шаңналга киирер. Бир эвес ажыл шагындан озалдаан азы кандыг-бир хажыдыышкын бар болза, шаңналды кудуладыр. Ынчангаш холуттурар чорук чок ажылдаар системаның экраның өскү черге аскаш, хажыдыышкыннарны аңаа демдеглээр. Маңаа хамаарыштыр бүдүрүлге хажыдыышкыннары болур чүүлдериниң даңазын тургускаш, бадылаан, шаңнал, немелде төлевирни доктааткан.

Бо системаже киргенден бээр чүгле ай ашкан-даа болза, оон ажыктыы, дээштин тодаргай өскү берген: коллективте психологтуг байдал өскерлиг, бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың сагыга-чурумуу улам экижип турар апарган.

Чарыштың мурнакчызы болган күш-ажылдың кижизи бистиң чүртүүста хүндүткел-биле бүргеткен. Ак сеткилдиг, кызымак ажылдакчызы ой-шаанда өөрүнге дыңналдыр илередири, шаңнамактаары чаа чаагай ажылхерекке оон болгаш өскелериң-даа хей-аъдын көдүрер. Ынчангаш бисте күш-ажылдың байырлалын, хоочуннар-биле аныяктарның ужуражыышкыннарын, ажылчын мергежилге тураскааткан кежөөлерин байырлыг байдалга эрттирери чаңчыл апарган. Ол ышкаш коллективтиң садыгжыларында тургустунган бот-тыныгыр уран үүүл коллективи ол хемчеглерге солун концерттерни бараалгадып турар.

Моон-биле кады Кызылдың аъш-чем садыының ажылында четпестер болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыглар ам-даа хей. Совет садыгның чурумун чамдык садыгжылар ам-даа хажыда бээр, хереглекчилерге доңгун чоруктар бар. Кассаларга, улуг белдирлерге эдлчег хей турар. Баазаларда бар бараашнарнылa чамдыкта үзүктелдирип турар. Социалистиг өнчүнү камгаларынга харысалга чок чоруктар илереп турар. Бо бүгү айтырыглар администрацияның, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, садыг ажылдакчызы бүрүзүнүң кичээнгейинге турары чугула.

Боттарының план-даалгаларын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчылар бистиң коллективте кайы хей. Оларга «Совет садыгның төргиниң» деп хөрек демдээниң эдилекчизи, № 28 магазинниң садыгжызы Г. Зубкова, 1978 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилери В. Рослякова (№ 9 магазин), А. Лапшина (№ 13 магазин), В. Ермина (№ 15 магазин), Л. Будылина (№ 18 магазин) болгаш өскелер-даа хамааржыр. Коллективте чүгле онаашкан ажыл-хөрээнге кызымак, мурнакчы эвес, харын хей-шиитпирниң ажылынга идепкейлиг ажылдакчылар хей. Бот-тыныгыр уран үүүл болгуму доктаамал ажылдап турар. Ында безин садыгжы В. Рыбалков, товаровед Ф. Абубакирова, инспектор В. Матюшкина болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип турар.

Кызылдың аъш-чем садыының ажылдакчылары онгу беш чылдың дөртү чылының планын декабрьның 29-та күүседир, 200 муң рубльдиг бараанын чонга пландан ажыр садар, саарылга чарыгдалын кызырарының күсели-биле пландан ажыр 30 муң рубльдиг орулгазын алыр хүлээлгени алган. Садыгның культуразын улам бедидип, хандырылганы экижидер сорулга-биле аъш-чем садарының 20 хире делгелелерин болгаш ярмаркаларны, базаарларны, үнүүшкүнүг садыглаашкыны доктаамал организастаар. Хандырылганың культуразын экижидер сорулга-биле конкурстарны база эрттирери көрдүүген. Ынчангаш салган сорулганы чедиишкиниг күүседип турган, күш-ажылчы салыышкынывыс-биле челип алган шилчиир Кызыл тугуусту салбас дээш күженишкининг ажылдаар бис.

Н. ГУРКИНА.

Кызылдың аъш-чем садыының каттышкан профэвилел комитетинин даргазы.

ӨСПЕСТЭЭНИНИҢ ЧЫЛДАГААНЫ

Чөөн-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг совхозунуң мурнакчы чылгычызы Намчал-оол Нүрсотпаевич Монгуштуң тус черде чылгы ажылының чамдык айтырыгларынга хамаарыштыр бодалдары.

ЧЫЛГЫЧЫНЫҢ ЧЫМЫШТЫГ ҮҮЛЕЗИ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республиканың совхозтарынга чылгы ажылын сайзырадыр хемчеглер дугайында доктаалды хүлээп алгандан бээр ам ийи чыл чоокшулаан турар. Ол доктаалда негелделерни ажылхерекке боттандырар дээш, бистиң совхозта чамдык хемчеглер алдында-даа, ажылагыйның чылгызының саны чыл келген тудум өзер туржук, колдуунда чаңгыс деңнелде артышаан. Чүге ындыгы? Ол чөптүг чылдагааннардан болуп турар бе, азы бистиң—чылгычыларның четпес ажылының хереглиг бе? Бо айтырыгларга болумнуң билир шаам-биле харылаарын оралдажып, хүлээнген ажылывысты канчаар кылын турарывысты чугаалап көрейн.

Совхозтуң чылгызының иштин саны бо чылдың январьда чоруткан санаашкын өзугаар шупту 310 баш болган. Оларның иштинде төрүүр 70 бе бар, артканнары—аныяк малдар. Мен бодум чылгычылап эгелээнден бээр ам 25 чыл чеде бердим. Кады ажылдап турар эжим, улуг чылгычы Дагба Хапынакович Монгуш база дуржулгалыг чылгычыларның бирээзи.

Кыжын чылгывысты ийи кезек кылдыр кыштаныр улус бис. Ынчаар тургузаарга, малды ажаар, кадарарынга-даа эптиг. Мээң кыштаам Сесегевин Остут-Өзен деп черде, Даңбаныы—Адыр-Тейде. Аалдарывыс аразы ырак эвес болгаш, үргүлчү чоржуп, ажыл-амыдыралывыс, мал-маганывыс байдалын айтыржып турар бис.

Кышкы үеде чылгыны хөртүк чок, хары чуга черлерге туда кадарар апаар-дыр.

Ам удавас март айның ийиги чартыындан эгелеп чамдык белер кулуннар эгелээр. Хойжулар хой оолдаашкынының үезинде үйгу-дыжын уттуптар — үргүлчү кажада-ла турар болгай. Бистиң, чылгычыларның, ажылывыс оларнынга бодаарга, барыктыг ышкаш сагыдырар— бир дүне бир, хей-ле дээрге, ийи бе кулуннаар. Аразы үзүктелишкиниг. Херек кырында ажыл дөмей-ле нарын. Чаа төрүттүнген кулун быыаадан дора мелегей боор чүве. Черге төк кээп дүшкеш-ле дораан туруп кылаштаарын орадажыр болганда, кадыр черге дораан чуглу берип болур. Ынчангаш бепи ыаап-ла дески черге төрүдер.

Мээң дуржулгам мындыг. Бе чемней бээрге, эмнин үргүлчү тудуп көрүп, хынап турган, төрүүрүнге чедир 2—3 хөнүк бурунгаар кажаага тургузу азыраап эгелээр. Чаа төрүттүнген кулунну соокка алыспазы-биле дораан чылыг черге аппарган, шуглап, чылыглаар. Ол элээн дорукку чедир чылыг кажаага тургузуп, хар эрин, чылый бергиже дээр иезин база тургузу азыраар. Чамдык аныяк, дунгуш белер кулунун эмзирбес-даа болгулаар, ынчангаш улуг күш үндүрүп турган, оларны тудуп, киженнен алган, оглун эмзирер. Черле чиик эвес.

Эрте төрүүр белер колдуунда эвээш болур. А апрель 10-дан ыңай кулуннаан белерни хүнүс одарже үндүрүп, дүне кажаага тургузаар. Ол чорук мал чеминиң камналгазынга эки. Эрткен чылын мээң кадарган чылгымдан 34 бе төрээн, олардан 34 кулун бүрүү-биле аллынган. Эжимниң коданынга 39 бе ынчаар чоокшуладып келир бис. Ынчан малдар дыка семирээн, кулуннар-даа өзүп доруккан турар.

ЧҮГЕ ЫНДЫГЫЛ?

Бистер, чылгычылар, шагның дөрт эргилдезинде амырдыш чок ажылдап, кадарган чылгывыстың баш санын өстүрер дээш, бүгү күжүвүстү салып чоруур бис. Төрүттүнген чаш төлдү-даа камгалап ап турарывыс багай эвес: 100 беден 100 кулун. Ынчалзажок малдаан малывыстың саны колдуунда өспейн турары бистиң дүвүредип-даа, хомудадып-даа турар.

Мында янзы-бүрү чылдаапаар. Ынчангаш эрткен чылын совхозтуң эзт планының 15 хуузун чылгы мал (22 баш) эзди дуглаан.

Д. Монгуш-биле 73 кулунну менди камгалап, доруктурган бис. Ынчаарга малчыннарга бергени болгаш эзт планын күүседиринге киириштаргени-биле шунту 60 ажыг мал чылгыдан үнгевдир. Санап көрүңер даан: бир чылда доруктурган кулуннарывыс чүгле чарыгдатынган малдарның орнун дуглаарынга өй ышпажыл. Ындыг болганда, өзүде дугайында кандыг чугаа турар боор!

Үстүнде айытканывыс доктаалда чылгы саның өстүрер талазы-биле республиканың совхоз бүрүзүнүң бердинген план-даалгаларны долузу-биле күүседиксен шаанда, чылгы малды эзт планынга киириштир садарын чоншээрезин болгай. А херек кырында байдал бир янзы: чүгле мыйыстыг бода мал-биле эзт планын күүседир арга чок, шээр малдың баш санын камгалап өстүрери база чугула болганда, чаңгыс арга артар — чылгы малды эвээшти эзт планынга киириштир садар. Оон түүнелинде үстүнде айытканывыс шиитпир күүседиймейн, ындыг болганда чылгы саны өзүп көвүдевейн, а чаңгыс деңнелде турун бергендир.

Тывага чылгы мал ажылын хөгжүдер талазы-биле чугула доктаал ой-шаанда хүлээп алдыганы өөрүнчүт. Ынчалзажок оон күүселдезин ындыг янзылыг шаптараашкыннарга, чамдыкта ажыы-биле тоомча чок көөр чоруктарга таварыжып турары дыка хомудаңчыг. Үндүрген шиитпирниң күүселдезин хандырар, бар четпестерни чайладыр дээш боттуг ажыл-хереклерни кылырывын өйү келген деп бодаар мен.

Н. МОНГУШ.

Карл Маркс аттыг совхозтуң чылгычызы.

Кызыл районда «Тере-Хөл» совхозтуң ивижилери онгу беш чылдың дөртү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, төрүүр 100 ивиден 97 иви анайын камгалап алыр деп сорулганы боттарының мурнунда салган. Бо хүннерде иви малдың өолдаашкыны кидин түлүк. Баштайгы түүнелдер-биле алырга чаңгыс-даа иви анайы хорамча чок. Совхозтуң хоочун ивижилериниң бирээзи Шулуу Чигжиттиң кадарган малы массалыы-биле оолдап эгелээн.

ЧУРУКТА: ол ивижиниң дузалакчы кадарчызы коммунист Аржы Чигжит кадарган малын чаа одарларже аппар чоруурун.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Шиитпирниң күүселдези кандыгыл?

1979 чылда Россия Федерациязының ажылчы чоннарының СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

КурскАЭС—Брянск арааның 750 муң вольт ток дамчыдар электри шугумун хуусалыдан ийи ай эрте хуусада ажыглалга киирер. Волга-Доңнуң «Атоммаш» деп бүдүүлүг каттыжышкыны атомнуг электра станцияларынга хереглээр 1 миллион киловатт энергетика дериг-херекселдерин бүдүрер талазы-биле бүдүрүлге күүлүүн хуусаа бетинде ажыглалга киирер. Череповецтиң металлургия заводунда кислород-конвертор цехи, Белорецкиниң металлургия комбинадында «150» станны, Лебединскиниң болгаш Михайловскиниң даг-арыглал комбинаттарында руда казар талазы-биле күүлерни ажыглалга киирерин дүргедедир.

Күрүнеңиң капитал салыышкынарының күсели-биле 800 муң баш мыйыстыг бода мал, 860 муң хаванар, 1100 муң баш хой кирер кажаалары, 4,6 миллион баш төрүүр дагаа турар чуурга угланмышкынны куш фабриказы, эткир угланмышкынны 46 миллион дагаа турар фабриканы ажыглалга киирер.

Чаа бүдүрүлгелерни тудар, ам ажылдан турар бүдүрүлгелерни калбартыр, чаартыр болгаш техниктиг эде дериг ажылдарны боттандырарының күсели-биле чиик, пос-таавы, аъш-чем болгаш эт-сүт үлетпүрүнде бүдүрүлге күүлерни улам улгаттырарын хандырар.

Акшаландырышкын ны ң бүгү үндезининериниң күсели-биле ниити шөлү 62 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тудар. Чуртталга фондузун ажыглаарының болгаш сентээриниң шынарын экижидер. Капитал өскүлге планын ажыр күүседир. Хоорайларның болгаш өске-даа чурттакчылыг черлериниң чаагайжылгазын экижидер талазы-биле ажылдарны боттандырар. Чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазының деңнелин бедидер.

Чырыышкын, культура, кадык камгалалы болгаш социал хандырылга объектилерин ажыглалга киирер талаазы-биле планны хуусаа бетинде күүседирин хандырар. Өөредилге чылының эгелээринге чедир ниити билиг школаларын, профессионал-техникиг училищелерни ажыглалга киирер.

Олимпий оюнларының объектилерин тударын, чаартырын, ажыглалга киирерин чогуур үеинде доозар.

Тудут-монтаж ажылдарын индустриализастаарының болгаш механизастаарының деңнелин бедидериниң күсели-биле тудугунуң бот-үнезин чиигедир, хол-биле кылыр ажылдарны кызырар, тудут машиналарын, механизмнерни, автотранспортту долу ажыглаар, ажыл шагын чидирер чоруктуг кылыр.

Транспортка бүгү транспорт чепсек-херекселдерин ажыглаарының ажыын бедидер, оон күсели-биле соорттулгелерге улус ажыл-агыйының болгаш чурттакчы чоннуң хереглелдерин долу хандырар. Демир-орук вагоннарының, автомобильдериниң болгаш суйноларының аная турар чоруун эвээжедир.

Улус ажыл-агыйының 22,5 миллион тонна чүктерин пландан ажыр соорттур. Хем транспортунга чүк саарылгазының планын 2 миллиард тонна-километрге, ниити ажыглалдын автомобиль транспортунга — 190 миллион тонна-километрге ажыр күүседир, ол ышкаш магистральдыг хоорзалар дамчыштыр пефть чорударын 350 муң тоннага ажыр күүседир. Браккы Соңгу чүктүн, Сибирниң, Браккы Чоон чүктүн районнарынга транспорт хандырылгазын экижидер.

Байкал-Амур демир-орук магистралының тулуунга кол оруктарга 240 километр черге ажылчын шимчээшкинин (поездилерни маннаарын) хандырар. Тында—Беркатит арааның оруун хуусаа бетинде, Улуг Октябрьның 62 чыл оюнда ажыглалга киирер.

Ниити ажыглалдың шыныгыг 9,6 муң километр автомобиль оруун, оон иштинде РСФСР-ниң кара эвес хорааңнуг зоназынга 3,7 муң километр оруктарны ажыглалга киирер. Орук ажылдарының шынарын экижидер.

РСФСР-ниң хоорайларынга 587 муң номерлериг, а көдээ черээрге—144 муң номерлериг автоматты телефон станцияларын, хоорайлар арааның 2580 километр кабелин, харылзааның 1875 километр радио-реле шугумнарын, 8 ретрансляция телевидение станцияларын ажыглалга киирер болгаш телевиденнин 7 станцияларынга ниити программаны дамчыдар дериг-херекселдерни тургузар.

Камналга чурумун күштелдирер. Техниканы болгаш технологияны сайыраңгайжыдарының, материалдарның болгаш одаар үүлүүн деңшилгелиг болгаш камналгалыг хевирлерин ажыглаарының, оларның чидирилин кызырарының күсели-биле бүдүрүн турар продукцияларга хой материалдар үндүрбес болгаш РСФСР-ниң улус ажыл-агыйынга 1268 муң тонна кара металлдар прокадын, 7,7 миллион тонна одаар үүлүг, 1200 муң тонна автомобиль бензинин болгаш дизель одалгазын, 940 муң тонна цементин, 4,4 миллион кубометр ыяш материалдарын камнап алыр. Электри энергизаын доктааткан пландан ажыр 3 хуу камнап алырын хандырар.

Садыгга болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазынга бараанларга болгаш аты-дуза чедирериге чоннуң хереглелдерин улам долу хандырар, хандырылга культуразын дыка бедидер. Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын хуусаа бетинде күүседир. Ниитивин чеменикге черлериниң бүдүрүлгелери боттарының кылган продукциязын пландан ажыр 60 миллион рубльге сайгарар.

Чурттакчы чоннуң хандырарының деңшилгелиг хевирлерин калбаа-биле хогжүдер, күрүне садынга бараанны улус болуу шилип алыр аргабиле садарын 53 хуу чедирер болгаш хереглекчилер кооперациязынга 68,5 хуу чедирер (бараан саарылгазының) үүрмектеп садар хемчээли-биле). Чоннга ачы-дуза чедирериниң планын 14 миллион рубльге ажыр күүседир.

Эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор организацияларының кужениишкиннерин фундаменталдыг болгаш практиктиг ужур-дузалыг шинчилелдериниң ажыктыын болгаш шынарын улам бедиринче эртемниң бүдүүлгебиле чогаадыкчы харылзаларын хогжүдеринче, принципиалдыг чаа технологтуг чоруудуушкуннарны, материалдарны болгаш бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни дүргузарине болгаш бүдүрүлгеге шинээлин алырынче угландырар.

Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин болгаш кижизидилгезин сайзыраңгайжыдар, улус ажыл-агыйынга дээди болгаш тускай ортумак эртемниг специалистерни белеткээриниң шынарын бедидер. Профессионал техниктиг өөредилге системазынга бедик мергежилдиг 1,3 миллион ажылчыннарны, оон иштинде көдээ ажылагыйга 336 муң кижини белеткээр.

Республиканың чурттакчы чоннуң, чүүн-даа мурнунда көдээнин болгаш чаа тудугларның чурттакчыларының культурлуг хандырылгазының деңнелин бедидер. Театрларның, концерт организацияларының, уран чүүл коллективтериниң, культура-чырыдышкын албан черлериниң чоннга, ылаңгын ургуларга болгаш аныктарга идей-политиктиг, күш-ажыл, сагыш-сеткил болгаш эстетика кижизилгеениниң талазы-биле ажыл-чорудулгазын экижидер.

Чоннуң кадык камгалалын улам экижидерин, специализастаан медицина дузаламчызын хогжүдерин, ургуларының болгаш хереженнериниң кадын күштелдирерин, аарыг чоруктарны баш удур болдур, базының болгаш эвээжедирининиң хемчеглерин калбартырын хандырар.

Күш-культура болгаш спортту массалыг хогжүдерин уламчылаар.

* * *

Партияның XXV съездизинин ажылдан кылганы социал-экономиктиг политиканы, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин өөрүшкүлүг ажылдарны, ниитивин чеменикге черлериниң бүдүрүлгелерин боттарының кылган продукциязын пландан ажыр 60 миллион рубльге сайгарар.

Чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазынга бараанларга болгаш аты-дуза чедирериге чоннуң хереглелдерин улам долу хандырар, хандырылга культуразын дыка бедидер. Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын хуусаа бетинде күүседир. Ниитивин чеменикге черлериниң бүдүрүлгелери боттарының кылган продукциязын пландан ажыр 60 миллион рубльге сайгарар.

Социалистиг хүлээлгелерни бүдүрүлгелер, тудуглар, колхозтар, совхозтар, организациялар коллективтеринге, автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областларның, Москва болгаш Ленинград хоорайларның, министерстволарның болгаш ведомстволарның партия-ажыл-агый активтериниң хуралдарынга чугаалажыл көргөн болгаш хүлээп алган, үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының, тудугунуң, транспорттуң болгаш РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчыларының республика чөвүлел хуралынга түүлдүгүүнүн өгөн.

Күш-ажылчы Россияның чаа чедиишкиннери

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

цинзының бүгү ажылчы чоннарынга ханг байыр чедирген.

Россия Федерациялаың цилчиир Кызыл тук-биле шаңнаанын республиканың ажылчын ангызы, тараачыннары, интеллигенциязы улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган деп, илеткел кылын тура М. С. Соломенцев чугаалаан. Ол хүндүлүг шаңнал дээш чөвүлел хуралдың кижикчилериниң, РСФСР-ниң бүгү ажылчы чоннарының омуннээгиндеи партиялың Төп Комитединге, Совет чазакка, ВЦСПС-ке болгаш комсомолдуң ТК-ынга, Леонид Ильич Брежневтиг бодунга ханы өөрүн четтириишкинин ол илереткеен.

Шилчиир Кызыл тук—ол болза чурттун ниити чедиишкиннеринге Россия Федерациязының салыышкынынга чүгле бедик үнелел эвес, харын экономиканы болгаш культураны улам ыңай хогжүдер, улустун чаагай чоруун бедидер дээш улуг харымсалга болур. Шаңналга харын кылдыр республиканың ажылчы чоннары партиялың XXV съездиниң шиитпирлерин боттандырар дээш деңнеелге кужениишкиннерин көөдедирлер.

Бистин чөвүлел хуралывыс СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң, ССРЭ-ниң Дээди Советинге ам болур сонгулдаларының болдурганы күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүлүүшкүнүн байлалдарында эртин турар-дыр деп, илеткелги оон ыңай чугаалаан.

Бүгү чурттуң ажылчы чоннары-биле бир дөмей Россия Федерациязының ажылчы чоннары ССРЭ-ниң бүгү сонгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП ТК-ның Кыйгырымында тайылбырлаан Коммунистиг партиялың сонгулда платформазынга изиг деткишкинин илередин турарлар. Партияның иштики болгаш даштыкы мерген политиказын бистин улузувус чаңгыс сеткил-биле, бүрүү-биле болгаш долузу-биле чүүлдүгүүнүн көргеп.

Совет кижилерге тайбың улуг үнелиг. Оон-биле бүгү улустарның идеелдери холбашкан, ынчангаш тайбыңга ынакшылдыг Вьетнамга удур агрессия дайынны өөскүдүп үндүрген Пекиниң гегемонистериниң кем-буруулуг авантюрасы улуг киленгээшкинни болдурган. Тайбыңны болгаш хосталганы үнелеп турар бүгү кижилер-биле кады бис кыдат чагырыкчыларының кара сагыштыг политиказын шинтпирлер-биле буруу шаап турар бис. Агрессорлар сөөгээин! Социалистиг Вьетнамдан холуң мрат! Россия Федерациязының болгаш бистиң бүгү чуртувустун ажылчы чоннары Совет чазактың меделелин болгаш кыдат агрессорларга ында плеретинген шиитпирлиг сагындырышкынны изин-биле деткин турарлар.

Бо чылдың планын, социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинни күүседиринге болгаш ажыр күүседиринге бүгү кужениишкиннерин Совет Россияның ажылчы чоннарының үндүрерине, партияның XXV съездиниң шиитпирлерин боттандырып чорударынга чаа төлептиг салыышкынны киирерине СЭКП Төп Комитедин, ТК-ның Политбюрозун болгаш эш Л. И. Брежневтиг бодун М. С. Соломенцев бүзүреткен.

Чөвүлел хуралга СЭКП Башкир обкомунуң бирги секретары М. З. Шакиров, СЭКП МХК-ның секретары Л. А. Борисов, Ленинградтың «Электросила» каттыжышкынының долгакчылар бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. П. Васильев, Новосибирск областың «Большевик» колхозаунуң даргазы Ю. Ф. Бутаков, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи В. А. Котельников, Краснодар крайкүүскомнуң даргазы Г. И. Разумовский, Владимир областың Суздаль районнуң күрүнеңиң уксаажыдылга заводунуң машина-биле саалданың оператору Т. И. Ушонкова болгаш өскелер-даа санал бергеннер. Чөвүлел хуралдың кижикчилери 1978 чылда республиканың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжының түүнелдерни ханыы-биле болгаш бүгү талазы-биле сайгарын көргөн болгаш ону организастаарын экижидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни төлевилээнивер. «Хожудан турарлар чокка ажылдаар» деп лозунг-биле шимчээшкинни бүгү черлерге нептередириниң эргежон чугулазын онзалап демдеглээн.

Чөвүлел хуралга Россия Федерациязының ажылчы чоннарының 1979 чылдың планын күүседир болгаш ажыр күүседир, бүдүрүлгениң ажыктын болгаш ажылдың шынарын экижидер талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни үүлдүгүүнүн өгөн.

ВСР-ге удур агрессияны өөскүдүп үндүрген Пекиниң чагырыкчыларының кара сагыштыг хөделиишкиннери, Мурнуу-Чоон Азияга хамаарыштыр оон кыжанышкын болгаш ыйыдышкын политиказын киленгээшкин-биле буруу шаңнан меделелди чөвүлел хуралдың кижикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Агрессияны доп-дораан соксадырын, Вьетнамның девискээринден бүгү кыдат шериглерни үндүрерин негээнивге бис бодувустун үнүвүстү каттыштырын тур бис деп, меделелде айыткан. Чүгле чоокта чаа маадырлыг кужениишкиннериң ачызында дашты-кы агрессияны ойтур шаңнан, тайбыңга, хосталгага болгаш социализмге бодунуң эргеанн камгалап алган, тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилериниң чүректериде ханы ынакшылды чаалап алган вьетнам улус-биле эн-сеткил каттыштырылгазын меделеп тур бис.

Чөвүлел хуралдың кижикчилери СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны сорук кириишкин-биле хүлээп алганнар.

(СЭТА).

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ВЬЕТНАМДАН ХОЛУҢ ЫРАТ!

Вьетнам Социалистиг Республикага удур Кыдаттын чагырыкчы бөлүктериниң өөскүткени агрессчи дайынны бүгү делегейниң улустары киленнээшкин-биле буруу шаап турар. Политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, янзы-бүрү чурттарның парлалгалары хосталгага ынакшылдыг вьетнам улусту деткип турарын меделеп, вьетнам улус калчаалыг агрессорга шиитпирлиг согуушкунну таварыштырар дээрзинге бүзүрелин илергейлеп турар.

● **СОФИЯ.** Тайбың хөрөөнге, деңшилгелиг бүгү кижи төрелгетенге удур Пекиниң хөделиишкиннерин болгаш улус киленгээшкин-биле буруу шаап турар деп «Работническо дело» солун редакция үүлүнге бижээн. Вьетнамче халдаашкын Маонуң салгакчыларының өзулуг арнын, маонизмниң улуг күрүнеирек ажелекчи политиказын бүгү кижи төрелгетенге көргүскен. Вьетнамга удур Кыдаттың халдаашкынны Пекиниң чагырыкчы бөлүктериниң кандыг-даа күрүнеже халдан болуруун херечилээн деп Болгарияның БТА агентилелиниң тайылбырлакчызы демдеглээн.

● **БУДАПЕШТ.** Социалистиг Вьетнамга удур Пекиниң халдаашкынын делегейниң шынчы бүгү кижилери шиитпирлин-биле буруу шавар ужурлуг деп «Непсабадшаг» солун айыткан. Бо үдек агрессияны доп-дораан соксадырын, вьетнам девискээрден кыдат шериглерни үндүрерин бүгү делегейниң чону негээр хүлээлгелиг деп ол-ла солун бижээн.

Кыдат удуртулганың чөнүзи империализмниң эң агрессчи бөлүктериниге бараан боон турар болгаш делегей эргелерин болгаш КНО-нуң Уставын хажыдып турары ол болур. Вьетнамдан холуң ырат! деп венгр улус негеп турар.

● **ПРАГА.** Кыдаттың агрессиязы—Индий-Кыдат чартык ортулукка социалистиг хөгжүдеге шаптыктаар дээн оралдажышкын болур деп чехословак радиоуң тайылбырында айтып турар. Кыдаттың амгы удуртулгазы империализмниң Мурнуу-Чоон Азияга тергиндекчин болур рольду алганын херечилеп турар. Пекиниң авантюристериниң улуг хаанзырак политиказы тайбың хөрөөнге айыылдыг дээрзинниң дугайында социалистиг чурттарның чоптүг сагындырыны бадыктыгын. Оларның идеологиязы Кыдатты империализм-биле дорт эвилеге чедирин келген, оон түүнели—кожазында социалистиг чуртка удур үүдек агрессия болур.

● **ДЕЛИ.** Индияда КУР-нуң эдчин черинин бажыңынга чаныыга кыдат агрессияга удурааныышкынының массалыг чыскаалы болган, оон киржикчилери «Вьетнамдан холуң ырат!» деп кыйгырыгларны тудун чораан болгаш социалистиг Вьетнамның девискээринден кыдат шериглерни дүргеп үндүрерин негээн.

Кыдаттың Вьетнамда агрессиязы 1962 чылда кыдат шериглериниң Индияже халдаавы-биле кара чаңгыс демей боон турар. Кыдаттың агрессиязы бүгү-ниити тайбыңга кыжаныг боон турар деп парламент кежигүү Дж. Ч. Бхаттачариниң Индияның премьер-министри Морарджи Десаиге чоруткан бижиинде демдеглеп турар.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Кыдат шериглерни Вьетнамдан доп-дораан үндүрерин АКШ-тың тайбың чөвүлелиниң ында тараткан меделелинде айтып турар. Вьетнамның национал хамаарышпас чоруунга эйыылды тургузуп турар Кыдаттың чөнгээлиг хөделиишкиннери тайбыңның америк талалакчыларының киленгээшкинин болдурган деп хөй-ниитиниң массалыг бо организациязының үүлсекчи директору М. Майерсон меделээн.

● **ПАРИЖ.** «Үжеп чыл иштинде дайынга болгаш империалистиг эжелээшкинге качыгдаан» күрүнеге удур Кыдаттың агрессиязын юристдемократтарның делегей ассоциациязы шыгыышы-биле буруу шапкан.

Делегей эргелериниң нормачижектериге дүүштүр вьетнам девискээрден кылат шериглерни доп-дораан үндүрерин юрист-демократтарның делегей ассоциациязының меделелинде негээн.

● **ЛОНДОН.** Англияның хөй-ниитизи Вьетнамны камгалаарынче делегейниң тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерин кыйгырган деп «Англия — Вьетнам» ассоциациязының төлээлекчизи меделээн. Вьетнамче оор өзу-биле халдаашкын делегейниң хөй-ниитизин дүвүредир ужурлуг.

Англи чазан Кыдатка боочепсек садарындан ойталаар дугайын хөй-ниитиге меделээр ужурлуг, чүге дизе, ол боо-чепсекти Кыдат-биле кожа чурттарга удур агрессияга ажылган турар деп ассоциацияның меделелинде айыткан.

● **СТОКГОЛЬМ.** Вьетнам Социалистиг Республикаже Кыдаттың халдаашкынынга удурланышкын чыскаалы Швециянның найысылалында кыдат эзчин черинин бажыңының чанынга болган. Агрессияны доп-дораан соксадырын чыскаалганнар негээн.

Пекин кемниг үүлгедишкинин кылган деп Швециянның коммунистери дээр чөөн үзелдиг партияның даргазы Ларс Вернер меделээн. КНО кыдат агрессияны соксадырыр дээштиг хемчеглерни алыр сорулгалыг деп ол улам-чылаан.

● **МЕХИКО.** Кыдаттың чагырыкчы бөлүктериниң үүлгедин «угаан-сарыыл чок, харысалга чок, кемниг херектиг» деп Мексиканың Компартиязының төлээлекчизи меделээн. Социалистиг улусчу партияның удуртулгазы кыдат агрессияны шиитпирлин-биле буруу шаварынче Мексиканың чазаан кыйгырган.

● **УЛАН-БАТОР.** Кыдаттың чагырыкчы бөлүктери чепсектиг интервенцияны кылган, вьетнам улустун тайбың турзузукчу күш-ажылынга, ВСР-ге социалистиг тургузуушкунга шаптыктаарын ораладжыр, вьетнам улустун хосталгаа болгаш хамаарышпас чоруккатура-соруун сыы шавар дээн чөөгээ болур деп ВСР-ге улус кыдат агрессияга холбаштыр МАР-ның чазааның медеглелинде айыткан.

Моол улус болгаш МАР-ның чазаа ВСР-ге удур кыдат агрессияны шиитпирлин-биле буруу шаапышаан, агрессияны доп-дораан соксадырын болгаш кыдат шериглерни вьетнам девискээрден үндүрерин негээн. Агрессчи үүлгедишкин дээш бүгү харысалга кыдат талага бүрүү-биле онаажырын медеглелде база айыткан.

Кыдат удуртукчулар империализмниң эң улуг күштериби-ле демиселге тиилеп үнген маадырлыг вьетнам улуска удур дайынны кылгаш, империализмниң дайынзырак бөлүктериниң деткимчезин алырынга кордап турар. Ынчалза-даа Пекиниң амгы үүлгедин долузу-биле буурап дүжер деп медеглелде айыткан.

Моол улус маадырлыг вьетнам улус-биле эн-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн болгаш бүгү таланың деткимчезин оларга көргүзериниге белеиин д[illegible]ан.

(СЭТА).

ИРАН: чогумчудулганың оруу-биле

ТЕГЕРАН. Иранга байдалды чогумчудурының хемчеглерни албышаан, чурттуң Түр чазаа контрреволюстуг идеетерни кыңчыктырбазынче дыка улуг кичээнгейни салып турар. Императорну камгалап турган САВАК дээр чажыт полициниң 103 агентизин, шахтың өзу-чурумунуң шериг начальниктери турган 10 кижини тудун хоруудаанын албан хуузу-биле чарлаан. Хоругдаттырганнарының аразында — Бахтиярның чазаанга шериг министри турган генерал Шафакат, императорну камгалаан турган САВАК дээр чажыт полициниң сөөлгү удуртукчузу генерал Насер Моккадам, өөлүм чок гвардиниың» командири генерал Нешат бар. Контрразведканың болгаш Пехлеви фондузунуң 50 ажыг ажылдакчыларын база тудуп хоруглаан. Шах өзу-чурумунуң үеинде дээди албан-дужаалдар эзлеп турган 30 ажыг генералды халаштырын үндүргеи.

Персид мугулдуруунуң эрнинде Бушир хоорайга шахтың талазында турар күштерниң сүлчээнин плереткен. Мазендеран можуда Сари хоорайда шах администрациязының дүжүметтерни тудуп хоруудаан.

Премьер-министр турган Бахтиярны тудун хоруудаанының дугайын эрткен неделяда чарлаан иран радио херек кырында ол чаштының чоруп турар болгаш чазак чери ону тывар дээш дилеп турар деп дыңнаткан.

П. Хасан хаанның «аалчыазы» болуп ам Марокконда чоруп турар шахты дедир чоруун бээрин аятолла Хомейни негээн. Бир эвес ол негелдеин хандырбас болза, иран улуска удур кемниг үүлгедиглери дээш шахты чок-даа черинге судтаар апаарын ол онзалап демдеглээн.

Чурттуң даштыкы политиктиг аппарадын эде организастаар талазы-биле хемчеглерни албышаан, даштыкы херектер министерствозу 30 ажыг элчиннерни, кол консулдарны болгаш делегей организацияларының чанында иран төлөө черлериниң баштыцарын дедир кыйгыртырын шиитпирлээн. Дедир кыйгыртыгаларының аразында — Иранның эң улуг күрүнелериниң ишчиладдарында, ол ышкаш араб чурттарында хөй нуруузунда элчиннери бар.

Иранда амыдырал аная күш-ажылчы хевириниче чоорту кирип бар чыдар. Шахка удур оппозициянның кыйгырыын өзугаар сөөлгү каш айлар дургузунда ажыл соксадын келген чүс-чүс муң ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар дагын ажылдан киришкен. Иран национал пефть компаниязының төлөлекчиниң албан хуузу-биле медеглээнин өзугаар алырга, барык бүгү ажылчын нефтичилер ажылдан киришкен. Специалистиң бодалы-биле алырга, Иран даштаар пефть үндүр садарын чеди-он хонуктан дагын эгелеп шыдаар.

Тегеранның кол кудумчуларында сөөлгү неделларда кылдынган баррикадаларны чазын каапкан. Магазиннер, банкылар, күрүнө албан черлери ажыттынган. Хоорай транспорту ажылдан турар. Школаларда болгаш дээди өөредилге черлериндe кичээлдер дагын эгелеп турар.

Бүгү-ле мөзүлдер төптериндe болгаш улуг хоорайларда байдалдың орталаныр турарының дугайын «Иран революция үнү» радио дыңнаткан. Иран чепсектиг күштерде дээди командылал албан-дужаалдарына чамдык томуйлаашкынарны кылган. Шериг-далай күштериниң командылакчызынга Ахвад Маданнин томуйлаан, армия ужар чүүлүнүң командири бригада генералы Киоморс Сакафи болган.

Информация агентилелдериниң дыңнадыгларын өзугаар алырга, чурттуң күрүне турзузуунуң дугайында айтырыгны бүгү улустуң санал-опалын алырының үеинде шиитпирлээр деп, Иранның Түр чазааның баштыны Мехди Базарган айтырыгларга харылаан тура меделээн. Бүгү-ле политиктиг партияларының кежигүнери болгаш коммунистер база киржип болур бүгүнинин соңгулдаларны эрттирер. Иранда шахка удур шимчээшкиниң кол организастыг төвү—Хомейни комитедин тарадыр.

Палестиниың хостаарының организациязының күүскомунуң даргазы Я. Арафат Иранда чоруп турар болгаш иран революция америк империализмге болгаш оон чалчаларынга күүлүт согуушкунну таварыштырды деп меделээн. Ол революция Параилыг болгаш делегей империализминиң турлаанга дүүрген девилээр чоруктуг болдурган деп ол демдеглээн.

Бодунуң дүрүм өзугаар эргелерни катаа тургузаар болгаш бодунуң хамаарышпас күрүнезин тургузуп алыр дээш Палестиниың араб улузунуң маадырлыг демиселинге алдар кылдыр Тегеранның төп кудумчуларының бирээзин Палестиниың хосталга организациязының кудумчузу деп адаан.

БЕЙРУТ. Иранга диктаторжу шах өзу-чурумун дүжүр октааны хамыктын мурнунда национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге удур демиселге америк империализминиң эң чугула чөленгиилериниң бирээзин кылдыр ажыглаан турган чөленгиижинин бууран дүшкени ол болур деп, Ливан компартиязының медеглелинде чугаалаан. Иран улустун тиилелгезин бүгү девискээрге улуг ужур-дузалыг. Империализм биле реакцияда төөгүнүң чорудулгазын дозар, хосталгаже болгаш хамаарышпас чоруккe улустарның чүткүлүн ара доктаалыр шинек чок дээрзин ол революция көргүскен.

Империализмге, сионизмге болгаш реакцияга удур туржуп турар күштериниң чаңгыс эвин бижыглаарынче Ливан компартия кыйгырган.

(СЭТА).

● ● ●

ЧУРУКТА: Иранның Түр чазааның баштыны М. Базарган Тегеранның чурттакчыларының мурнунга чүүе чугаалап турары.

АП—СЭТА-ның фотозу.

● ● ●

АГРЕССОРГА ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

ХАНОЙ. Кыдат эжелекчилериниң агрессиязындан боду-нуң Төрөөн чуртун вьетнам улус маадырлыы-биле камгалап турар.

ВИА агентилелдиң дыңнадын турары-биле алырга, Вьетнамның соңгу кызыгаарындан хан төгүүшкүнүүт тулчуушкуннар дугайында медээлер кээп турар. ВСР-же халдан кирери-биле кыдат шериглер танкыларга болгаш ужар чүүлге деткиткен хөй саныг чадаг шериг дивизияларын чоруткан. Оларның артиллериязы ук черниң чурттакчы чоннуга удур каржыдошкун кем-буруулуг херекти үүлгедип, материалдыг ногаралдарны болдуруп база кижилерни өлүрүп, кызыгаар чоогунуң хоорайларын арааталзымы-биле боолап турар. Кыдат шериглериниң шаап халдаашкынын доктаадыр дээш Каобанг, Лангшон болгаш Хоанглиеншон можуларда турун турар вьетнам чепсектиг күштер, а ол ышкаш улусчу ополченияның отрядтары харыы согуушкуларны чорутканнар. Онда кадыг-дошкун тулчуушкуннар Тхангшонг, Куангхоа, Тхатьан чоогунда (Каобанг можу), Хыунги, Доагданг чоогунда (Лангшон можу.), Батшаг, Мыонгкхыонг чоогунда (Хоанглиеншон можу) боолгурар. Сөөлгү сан-түн-биле алырга, дайзынның 46 танкызын үрей аткан, хөй саныг кыдат солдаттарны чок кылган. Чүгле Каобанг можуда Тхангшонг чоогунга дайзын 10 танкызын, а Хыунги дээр хынада-эрттирилге пунктузунуң чанынга 8 танкызын чидирген.

Эрес-шудургу болгаш маадырлыг чоруктуң үлегерин көргүзүп, вьетнам дайынчылар кыдат дайынзырактарга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бээр деп долу шиитпирлиглер. (СЭТА).

ДЕМНИГ АЖЫЛ ДААР

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

Тыва чон шаандан тура музыкага ынак чораан дээрзин ооң янзы-бүрү хевиринг хөгжүм херексеалдери бадыткап турар. Ол хөгжүм херексеалдерге салгалдан салгал дамчып келген. Ынчалза-даа ук херексеалдерни сайзырадыр талазы-биле ажыл бисте ам-даа чедир шинчилеттинмейн турар. Хөгжүм херексеалдериниң дашты көрүштүг, чараш кылдыр, чаңгыс аай хевирлиг кылыры, ону кылып турар мастерлерге улуг чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаары негеттинип турар. Ук херексеалдериң үи уянгызын күштүг болдурары мастерлериң бир кол сорулгазы.

Тыва хөгжүм херексеалдерни кылыр мастерлериң республика семинарынга арга-дуржулгазын солушканывыстың түңнелинде игил, бызаанчы, дошпулуур, шанзы, чадаганның чаңгыс аай хевирин тып алган бис. Бо чорук хөгжүм херекселин биетиң республикага сайзырадырының эге базымы болган деп хуумда үнелеп, өөрүп турар мен. Найысылалга болган семинарга Бай-Тайганың Кызыл-Даг школазында ыры башкызы Владимир Салчактың Улан-Удэ чораан кылып эккелгени бызаанчызының дашты-кы хевирин көрүштүг, чараш. Ол бызаанчының хылының кыриндан базып ойнаар кылдыр чогаатканы онзагай болуп турар. Ам бо чаа бызаанчының үи уянгызын күштүг болдурар сорулга-биле дилээшкининг ажылдап турар бис.

Дошпулуурнуң хевирин Чөөн-Хемчикте Бора-Тайга школазының башкызы Маржымал Ондар-биле тып, чогаадып кылдывыс.

Семинарга тыва хөгжүм херексеалдерни кылып, шенеп чоруур аныяк башкыларга Москвада улустың хөгжүм херексеалдерни кылыр мастерскаяга чораан эштер Дүпчүр Бригад, Кертик-оол Монгуш, Владимир Салчак олар арга-сүмезин кадып, көрген, билгенин чугаалап бергеннер. Ол биске ажыктыг болду.

Семинарга чораан ыры башкылары болгаш тыва хөгжүм херексеалдери кылыр мастерлер түс-түс районнарга баргаш хөгжүм херексеалдерни канчаар кылырының аргаларын калбаа-биле пропагандалап, ону нептередиринге аныяк салгалдың ролюн бедидер болза эки деп бодаар мен. Оон аңгыда чер-черлерде школа, культура албан черлеринге тыва хөгжүм херексеалдеринге ойнап өөренир болгүмнерни ажыдып, бо херексеалдерни кылып билиралер-биле керээден чарып, кылдырып алырынче кичээнгейни улгаттырар үе черле келген.

Бызаанчы, игил, дошпулуур, шанзы, чадаган, лимби, шоор, эдиски, шаң, кеңгирге, дамбыра, дүнгүр, коңгулуур, демир-хомус, ыяш-хомус дээш оон-даа өске тыва хөгжүм херексеалдери биске хөй. Үстүнде адаанывыс хөгжүм херексеалдерни долузу-биле кылып, оларның чогуур сайзыралын чедип алыр болзувусса, улуг составтыг оркестр-даа тургузуп ап болур-дур бис. Чүгле ыраан аныяк салгалдың сонуургалын чедип алыр, оон сундулаалдыын бедидип болур деп бодаар мен.

С. ТОЙЛУ.

СЭКП Топ Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилге-кижизидилгезин улам ыцай сайзырацгайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» доктаалында өөреникчилериниң бүдүрүлгеге таарымчалыг байдалын тургузар дугайында ажыл-агыйларының удуртукчуларының, директорларыйың харысалгазын онзалап айыткан. Ук доктаалды амыдыралга боттандырып, өөреникчилериниң чайгы дыштанылгазын күш-ажыл-биле холбаар, оларны ажыл-агыйының янзы-бүрү участоктарынга хаара тулар талазы-биле Барыын-Хемчик районнуң школаларында чамдык ажылдар кылдынып турар. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң үндүрген доктаалын 1978 чылдың март 27-де СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң каттышкан бюрозунга чугаалажып көргеш, аңаа кол-кол кылып чорудар ажылдарның планын бадылаан, бүдүрүлге өөредилгезиниң талазы-биле район комиссиязын тургускан, районда бүгү бүдүрүлге черлерин ортумак школаларда быжыглаан. План ёзугаар ортумак школаларда бүдүрүлге бригадаларын тургускан, 6 школаларның бүдүрүлге бригадаларында 340 өөреникчилер хаара туттунган. Күш-ажылчы чай дургузунда үстүкү класстарның өөреникчилери саанчылап, каларчыларга дузалажып, мал чеми белеткээринге улуг үлүг-хуузун киргеннер. Ол үениң иштинде өөреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкынының дузазы-биле 101 тонна сигенни, 151 тонна будук-бүрүнү, күскү үеде 30,6 тонна сарыг бүрүнү белеткээн, ажыл-агыйларга хүлээткен. Каш чыл мурнунда Шекпээр ортумак школазының чанында организастаттының тургустунган бүдүрүлге бригадазының ажылы ам чүгле районда эвес, а республикада эки ажылдыг деп саналып турар. Оон удуртукчулары «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдектиг хоочун башкы Чамыш-оол база О. Куулар олар болур. Совхоз-биле чардынган керээ ёзугаар бригада совхозта 30 тонна сигенни, 25 тонна будук-бүрүнү белеткээн, 57 га сиген шөлүн, 3006 метр суттарылга каналын аштаан, 11 га черге картофельди өстүргеш, галан 157 ц дүжүттү ап, совхозка дужааганнар. Ол ышкаш Эрги-Барлык школазының бүдүрүлге бригадазы чыл бүрүде багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Оон удуртукчузу школада күш-ажыл башкызы Аракчаа бригаданың ажылын эки удуртуп турар.

«Шекпээр» совхоз (директору Ш. Ооржак), «Хемчик» совхоз (директору О. Сарыглар) бүдүрүлге бригадаларынга улуг дузаны чедиргеннер.

Техника-биле болгаш специалистер-биле хандырып, хову турлагларын тудуп бергеннер. Оон-биле чергелештир Аянгаты, Кызыл-Мажалык ортумак школаларында өөреникчилериң ыяш ажылагый чериниң чанында бригадаларны тургускан. Аянгаты школазының бригадазы 507 га арга-арыгның камгалалынга болгаш чаа олурткан ыяштарны ажаап өстүреринге багай эвес ажылдаанвар.

Кызыл-Мажалык № 1 школаның бригадазы 20 га черге ыяш олуртулгазын, 30 га чыжыргана, 0,5 га питомникти, 0,3 га терек плантациязын ажаап өстүреринге киришкеш, эки түңнелдиг болуп, Хову-Аксы суурже экскурсиялап чорааннар.

Районнуң бүгү школаларында 4-8 класстарның өөреникчилери күш-ажыл кичээлдерин өөредилге мастерскаяларында эрттирип турарлар. Оон иштинде Кызыл-Мажалык № 1 ортумак школазында, Ак-Довурак 8 чыл школазында мастерскаялар эки дериттинген болгаш удуртукчулары С. Күжүгет, А. Арабкаев оларның мастерскаялары эки дериттинген болгаш ында кичээлдер бедик деңнелде эртип турар. Район школаларында 16 техниктиг бөлүмнерде 250 өөреникчилер хаара туттунган. Оон иштинде үстүнде ады кирген эш С. Күжүгет, болгаш А. Арабкаев оларның удуртканы техниктиг бөлүмнери чылдан чылче эки түңнелди чедип ап, районга школаларның «Техниктиг чогаадылга» делгелгелериниге бирги черни ап келген. Оларның эң эки экспонаттары республика болгаш зона делгелгелериниге шаңналдыг черлерни аялап келген. Амгы үеде район школаларында күш-ажыл өөредилгезинде 9-10 класстарның 725 өөреникчилери хаара туттунган. Аянгаты, Шекпээр, Эрги-Барлык, Доң-Терезин болгаш Барлык ортумак школаларында тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын өөренип турар. Кызыл-Мажалык ортумак школазында даарапыкчылар, садыгжылар, упаковщиктер, контролёрлар дээш оон-даа өске мергежилдерни чедип алыры-биле хөй бөлүктер амгы үеде өөренип турар.

Кылдынган ажылдардан аңгыда күдүрүлге өөредилгезин чогуур деңнелиниге чедир шыпарлыг эрттиреринге шаптыктан турар чамдык бергедээшкиннерни болгаш четпестерни айтыры чугула. Чамдык совхозтар бүдүрүлге бригадаларынга хову турлагларын тудуп бербээн, техника-биле хандырбайн турар.

Школаларда быжыглаан бүдүрүлге черлери боттуг дузаны чогуур деңнелиниге чедир күүсетпес. Школа-биле бижыг харылаа тутпас. Школаларда машиноведение кабинеттери дериттинмээн. Районда дыка хөй мастерскаялар амгы үениң негелдезинге дүүшпес, четче дериттинмээн ийикпе азы бичии, тар, караңгы өрээлдерде турып турар. Тускай күш-ажыл кичээлдерин эрттирер башкы кадрлар чедишпес. Оон түңнелинде ниити өөредилге школаларында күш-ажыл кижизидилгези, оон башкылаашкыны чогуур негелдезинге четпейн турар. Үстүнде айыттынган чедишкиннерни болгаш четпестерни башкыларның январь чөвүлел хуралынга чугаалажып көргеш, ажылдап турар бис. Бичин чаптарны коммунистит ёзуга кижизидип, күш-ажылчы мергежилин бедидери, оларга профессия шилип алыры-биле дузалаары чүгле школаларның эвес, а бүгү-ниитиниң хөрээ дээрзи билдингир. Ынчангаш СЭКП ТК-ның болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өөреникчилериниң күш-ажылга кижизидилгезин, тускай эртемни шилип алырын сайзырацгайжыдар дугайында доктаалын амыдыралга боттандырар дээш Барыын-Хемчик районнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи, чер-черде башкылар коллективи бүгү күжүүстү, билиг, дуржулгавысты мөгөлеп, чогуур деңнелге дүүтүр ажылдаар ужурлуг бис.

КОМБУ-СЮРЮН,
ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик райкүүскомунуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи.

БААЗАНЫ ЭКИЖИДЕР, МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Кыш—ажылчы чоннуң күш-дамыр кижизидилгезин экижиде-ринге, чоннуң дыштанылгазын таарымчалыг, эки организастаарыпга база бир чогумчалыг үе. Бо талазы-биле Ак-Довуракта кандыг ажылдар чоруп турарын ында «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы Аспан Чыртак-оолович Монгуштан биетиң корреспондентивис айтырган. Оон харызын мооң адаанда парладывыс.

Күш-культураны болгаш спортту улам ыцай хөгжүдер, ажылчы чоннуң ийи хүнүг дыштанылгазын эки организастаар дээш хоорайның партия, совет органнарының удуртулгазы-биле профэвилел, комсомол, спорт организациялары сөөлгү чылдарда чамдык боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Хоорайда Асбест аттыг стадионну тудуп, ында водейболдун, баскетболдун, футболдун болгаш өске-даа спорттуң хевирлериниң шөлдерни, комнаталарын кылганы спортчуларга чугула баада болган. Борта чылдың бүгү үезинде спортчу маргылдааларны организастап эрттирип, кожа хоорайлардан, суурлардан спортчуларны чалап, эш хуу ужуражылгаларын эрттирип турары чаңчыл болган. Ол ышкаш республика масштабтыг маргылдаалар маңаа болгулап турары ажылчы чоннуң дыштанылгазынга эки болуп турар. Чоокта чаа маңаа мячиктиг хоккей талазы-биле республика чемпионады болуп эрткен. Маргылдаага хөй санныг көрүкчүлер киришкен. Амгы үеде стадионда ийи хоккей шөлдерин, Ак-Довурак, Постоянный суурларда ийи катокту кылган. Борта спортчу маргылдааларны эрттирип, эш хуу ужуражылгаларны дыштаныр хүн санында организастап, чоннуң селгүүстээшкинин чорудуп турар бис. Каш чижектерден борта киирип көрейн. Хоорайның комсомол комитединиң кубогу дээш мячиктиг хоккейге маргылдаа солун болган. Борта ниитилиг-биле 5 команда киришкен. Арыглаг фабриказының «Асбест», ТЭЦ-тиң «Электрон» командалары орта типлекчилер болган. Оон-биле кады хоккейге «эң эки халдакчы», «эң эки вратарь» деп шаңналдарны база тывыскылаан. Районнуң школачылар аразында мячиктиг хоккей маргылдаазын эрткен чылгы республика чемпиону—Акеы-Барлыктың командазы-биле биетиң шилиндек хоккей командазы эш хуу ужуражылгазын эрттирген.

Спорттуң ийиги төвү Постоянный суурда Культура ордузунда спорт залы болуп турар. Мында самбога, хостуг хүрешке, баскетболга, волейболга секциялар доктаамал ажылдан, эш хуу ужуражылгаларын эрттирип турар. Эң ылаңгыя хостуг хүрештиң (тренери Федор Онгар), самбонуң (тренери А. А. Шарпев) секциялары хөй аныяктарны хаара туткан, солун эки түңнелдиг ажылдап турар. Борта баскетболга, волейболга хоорайның бирги чери дээш маргылдаага 11 команда киришкен. Олардан эр улустуң башкыларның «Учитель», «Асбест», а хөрээжен улустан башкыларның ийи командазы типлекчи болгулаан.

Ак-Довуракта уругларның спорт школазында маргылдаалар удаг-дараа болгулап, аныяк спортчуларны өстүрер талазы-биле ажылды чорудуп турар.

Хоорайның дыка хөй организациялары күш-культура болгаш спортче доктаамал сагыыты салып, ажылчы чоннуң дыштанылгазын шын организастаар талазы-биле ажылды сөөлгү үеде элээн күштелдиргеи. Ындыг организацияларга арыглаг фабриказын, школа коллективтерин, ТЭЦ-ти болгаш АТБ-ни хамааарыштырып болур. Бо организацияларда доктаамал командалар бар, үргүлчү спортчу маргылдааларга киржип, эки көргүзүүлерни чедип ап турарлар. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи чараш бойдус чурумалдыг чер—Аныяк-Алыгатыда хаак баазазын кылган. Ында амдыызында ийи бичиг бажыңны туткан. Дыштаныр хүнүнде олче ажылчы чон хаактап, агаарлап, дыштанын үнүп турар. Моңу организастап турарында ам-даа четпестер бар. Эң ылаңгыя хаакка маргылдаа болбаан, баазаның дериг-херексели чедишпес, олче ажылчы чон ам-даа эвээш үнүп турар. Ону эжижидери көрдүнген.

Кышкы сезоннуң спорт херексеалдери биете четчири-биле бар. Ону улуска берип, ойнадып турар бис. Четпес чүве чүл дээрге спортчу хептериниң биете чок болуп турары. Спортчу хеп садыгларга үнмес, складтарда чок болуп, спортчуларны бо талазы-биле хомудадып турар.

Күш-культура болгаш спортту хөгжүдеринге утланган чамдык ажылдарны чорудуп турар болзувусса-даа ол амгы үениң негелдезинге четпейн турар. Материалдыг баазаны эжижидер, спортту массалыг болдурар хемчеглер кошкак. Хоорайның чамдык улуг коллективтеринде спорттуң бөдүүн шөлдери мынчага чедир чок, маргылдаага киришпейн келген. Оларга район эмнелгези, хоорайның иштики херектер килдизи болгаш өскелер-даа хамааржыр. Эртип турар маргылдааларывыстың шынары ам-даа куду. Хаак баазазын эжижидер, қылымал болгаш боду бүткен хоккей шөлдерин, чүңуларны немей дериг кылыры чугула болуп турар.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

Чадаанага Чөөн-Хемчик районнуң башкыларының аразында шыдыраа маргылдаазы болуп эрткен. Эр улустан 11 кижи ойнаан, аңаа Бажын-Алаак школазының телээзи Лай-Сат Артына чемпион болган. Херээженнерден хоорайның шыдыраачызы Күнзеңмаа Шунней тергиидээн. Типлекчилер республика маргылдаазынга киржири-биле белеткенип эгелээн.

О. ШУННЕЙ.

• • •

Мячилиг хоккейге Тоңу районнуң бирги чери дээш маргылдаа Ий суурга болган. Аңаа беш команда киришкен. Спортчу демиселдиг түңнелинде «Тоора-Хем» совхозтуң командазы бирги черни алгаш, шилчиир кубок-биле шаңнаткан.

Д. АИР-САНАА.

СПОРТ СЭТА-ның МЕДЭЭЛЕРИ

⊙ **ОТТАВА.** Хаак спортуцуң талазы-биле элээди оолдарның ийиги делегей чемпионадының соөлгу үңүнде совет командасы 3х10 км черге эстафетага алдын медальдарны чаалап алган. Кокчетав чурттуг Сергей Тишков, москвачы Александр Чайко болгаш Александр Кутукин (Москва облазы) дистанцияны 1 шак 28 мин. 33 секундада эрткен. Ийиги черде Швециянын, үшкүзүнде—Норвегияның оолдары.

Совет элээди уруглар 3х5 км эстафетага үшкү черни алгаш, хүлер медальдар-биле шаңнатканнар.

⊙ **МОСКВА.** Мячилиг хоккейге чурттуң хөй дакпыр чемпионнары—Москваның динамочулары пайысылалдың «Октябрь» стадионунга Иркутскиниң «Локомотив» командазын 12:2 санга удуп алга-даа, олар чемпион адын бо чылын оскунары билдине берген. Красногорскиниң «Зоркы» командазы чемпионаттың мурнунда чоруп турар.

РСФСР-ниң улустарының VII чайгы спартакиадазының программазын ёзугаар хостуг хүрешке Сибирь зоназының бирги чери дээш болуп эрткен маргылдаага Красноярск крайның мөгелери команда талазы-биле база катап бирги черни алгаш, зонаның чемпиону деп атты алды чыл улаштыр чаалап аалган. Болуп эрткен маргылдаага ол команданың кежигүннериниң 6 кижи чемпионнаан, дөрт мөге ийиги черни алган.

Олар ам шупту бо чылдың апрельде Ленинград областың Кириша хоорайынга болур түңнел маргылдаага киржир эргени чедип алганнар. А команданың капитаны, Олимпий оюнларының ийи дакпыр чемпиону Иван Ярыгин удаваас Американың Каттышкан Штаттарынче ужуптар. Ол аңаа хостуг хүрешке делегей кубогу дээш маргылдаага киржир.

ЧУРУКТАРДА: 82 килограммга бирги черни алган Кемерово чурттуг А. Спияков биле ол деңзиге үшкү шаңналдың эдилекчизи биетиң чаңгыс чер чурттуузуе Михаил Аубеков (үстүнде); Красноярск крайның шилиндек командазы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.50 — Эртенги гимнастика. 11.15— «Сылдыс». Уран-чечен фильм. 12.45 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.45 — Медээлер. 13.50—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Березина» деп ат-биле». Документалдыг фильм. 16.40 —Сугже халыырының талазы-биле делегей маргылдаазы. Трамплин. Төнчүү. Эр кижилер. Киевтен дамчыдылга. 17.15— «Харыылаңар, горнистер!» 17.45—«Бо бис турувуста болган». Музыка-литературалыг композиция. Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.40 — «Аникинаның оолдары». Телефильм. 19.00—«Азия диптиг төвүнде». Дамчыдылга. 19.30— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.45—«Эртемниң амыдыралы». 20.15—«Бөгүн делегей-де». 20.30—«Булат Минжилкиев ырлаар». Фильм-концертниң баштайгы көргүүү. 21.10—ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга уткуштур. 21.25—«Соруагам тодаргай». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүүү. 2-ги серилиы. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.15— «Чогаалчы Ярослав Ивашкевич». Төрүттүнген хүнүнде бөөр 85 чыл болганынга. 23.55 —00.50— «Фестивальдар. Конкурстар. Концерттер...» Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы О. Доброхотова чорудар. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—«Москва артистериниде кур черниң ажыл-ишчилери аалдан келген».

КЫЗЫЛДАН

19.45—Чардаалдар. 19.50—«Сердар». Уран-чечен телефильм. 20.45—21.00—«ДОСААФ — патриоттар школазы». Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ФЕВРАЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кара хадың» 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шил чинчилер» 10.00, 11.30, 14.10, 15.40, 17.10, «Синьор Робинзон» 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өлүмнүң өртээн өлгеннерден айтыр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Сугда кылаңнаашкын» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң кирип өөренир салбырларынга курсантылар хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозу чарлап тур.

ӨӨРЕНИРИНИҢ ХУУСААЗЫ — дээди школаларга дөрт чыл, ортумак школаларга — ийи чыл. Иштики херектер министерствозунга ажылдаар юридиктиг дээди болгаш ортумак эртемниг специалистерни ук школаларда белеткеп турар.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң Омскиде дээди школазынга болгаш Иркутскиде орт-техниктиг училищеге 30 хар чедир назылыг, Совет Армияның хүрээлеңинге албан эрттирген болгаш эрттирбээн-даа, ортумак эртемниг, ИХМ органнарынга ажылдаар талазы-биле кадыының байдалы эки, эр кижилерни хүлээп алыр.

Киреринiң экзаменнерин чедишкиннинг дужаараан, школаларның дыннакчылары болган кижилерни Совет Армияга шериг албаны эрттирери-биле белдиртпес.

Волгоградтың, Горькийниң, Рязаньның дээди школаларынга, а ол ышкаш Новосибирскиниң, Хабаровскиниң, Барнауулдуң, Саратовтуң ортумак школаларынга үстүнде адаан негелделерге дүгжүп турар болгаш шериг албанын эрттирген эр кижилерни хүлээп алыр.

Школаларга өөренир күзелдиг кижилер киреринiң конкурстуг экзаменнерин дужаар: орус дыл болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге, даштыкы дыла (чүгле дээди школаларга), а Иркутскиде орт-техниктиг школага өөренир кижилер ССРЭ төөгүзүнүң орнунга математикага (аас-биле) экзамен дужаар.

Дээди өөредилге черлеринге өөренир кижилер 1979 чылдың апрель 30-ге чедир, а ортумак өөредилге черлеринге баар кижилер 1979 чылдың май 30-ге чедир хуусада Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң кадрлар килдизинге кээр болгаш эмчи комиссиязын эртери-биле дараазында документилерни боттары ап алгаш келир:

Кадыының байдалының дугайында эмчи шынзылгазын, ортумак эртемниң дугайында аттестатты (бодун), шериг билетин азы кирер бижиткен хереклелин, сөөлгү үеде ажылдан азы өөренип турган черлериниң удуурлуг болгаш партия, комсомол характеристиказын, бөөр чокка тыртырган 3х4 см хемчеэлдиг 3 фото-чурукту, СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунуң, райкомунуң өөредири-биле чоруткан бижин.

Киреринiң экзаменнерин дужаары-биле Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизиниң бижик алган кижилерге Кызыл хоорайдан өөредилге черниң турар черинге чедир баарының болгаш кээринiң орук хөлезини халас болур.

Экзаменни чедишкининг дужаараан кижилерни дыннакчылар кылдыр хүлээп алыр, халас аъш-чем, идик-хеп, ниитиниң чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Оон аңгыда айда 40 рубль хемчеэлдиг стипендия алыр.

Өөренир күзелдиг кижилер Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге кээр, кабинет № 204, телефоннары: 2-10-71, 99-23-88.

СОНУУРГАКТАРГА

БУРУНГУ СӨС АЙТЫП БЕРГЕН

Республиканың химия үлетүрүүнүң чиг-эт баазазын элээ калбартырынга «актау» (ак-даг») деп бурунгу казах сөс дузалаан. Суг чок Каратау девискээринде эрте-бурун шагдан бөөр-ле «Актау» деп ададын келген дагже Алма-Атайың геологтары кичээнгей сала бергеивер. Оларның бодалы бадыкаттынган: ол болза чугаа дажының кайгамчык байлак кураавыры болган. Каратаунуң «Ак-Даанда» миллион-миллион тонна химиянның чиг-эди шыгжаттынганын чер ханызынче өрүмнээшкин көргүскен.

Каспий далай биле Алтай дагларының аразында дагларны, тайгаларны, шыныаларны адап турган бурунгуларның даан бодаашкыннарын Казахстанның геолог разведчиктери сөөлгү чылдарда бадыткагылааннар.

Ылаңгыя Топ Казахстанда Кентюбе («Руда тывылган тей») бодунуң берингириниң талазы-биле геологтарны аажок өөрткен—ында демир рудазы элбек болган. Муогджарыда Мын-Шункыр («муң оңгар») деп черде база демир рудазы бар болган. Ол черниң ады эрте-бурунгу руда қазақчыларының ажылы-биле холбашкан. Геологтарның дилээн ёзугаар республиканың Эртемнер академиязының эртемденнери географтыг аттар атлазынга кирер эрте-бурунгу топонимнер дилеп тыварын үргүлчүлеп турарлар. Оларны чыры-биле дыл эртемниң экспедициязы чоруп турар, ол ам Казахстанның элээн хөй ырак-узак районнарынга барып каапкан.

Л. ШАПАРЕВА.

Алма-Ата.

ТОСТА БИЖИК

Псковта С. М. Киров аттыг күрүпениң башкы институдунуң ажылдакчылары эрги рынок девискээрин казып турда тывылган тоста бижиктиген бижиктиң уг-шпин тып, номчуп шыдапканнар.

— Бо болза Сухмин оглу Кюрил дээр кижиге дубоничеден ийи сапыкты бергенин шынзыдып турар хол үжүүдүр—деп, институттуң доцентизи И. Лабутина чугаалады. —Ийи метр ханыдан, чурттага бажыңының бузундузунуң чаныдан тывылган бо бижик бажыңның эзлеринге-ле хамааржыр турган бөөр. Бижиктиң сөзүн шиш баштыг демир-биле ийикпе сөөк-биле тоста ыя идип бижээн. Ол бижик аажок эки кадагалаттынган, шинчилелдериң түңнелдерин ёзугаар алырга, ол бижик XIII вектиң төнчүзүнге, XIV вектиң эгезинге хамааржыр.

Тоста бижиктериниң бүдүн библиотеказы чыдынган Новгород черинге бодаарга, Псков черн амдыызында үжүк-бижиктиг ыдыг турасканнарды-биле археологтарны хаая өөртүп турар. Бо чаа тывыш болза Руська үжүк-бижик моон мурнунда билдиниг турганындан элээн делгем девискээрге пентерээн турган дээрзин херечилеп турар. Хоорай чурттакчылары — устывышчылар, боярлар, садыгжылар—аразында чагаалажырда тоска бижип турган дээрзи билдиштен.

М. АМАЕВ.

Псков.

«ИВАНУШКА» МАТРЕШКАЛАРДА ЧЕДИП КЕЛГЕН

Көк, кызыл, ногаан аржыыдарлыг, лента кураарында беш дөрбек азынган каас матрешкалар хөглүү-биле дөрбектелдир дескинин түрганзыг. Вологда деспромхозунуң кылып үндүргени бо матрешкалар олимпий демдектиг сувенирлериниң чыындызында немешкен.

Ынчаарга матрешкалар «тергиидээникин» чавырылган, Сонгу чүктүң шеверлери ыяштан база бир ойнаарактыг — «Иванушканы»—кылганнар. Ону картуз бөрттүг, даарап каан дыртык моюндуруктуг хойленгиг кылдыр кылган. «Иванушка» шилгедек, дөрт сынныг, бодунуң кызыл чаактыг, хүрен арынныг кыстар-өөрүнлен бедик.

Вологданың чаа ойнаарактарының дээжилерни Олимпий комитеди бөдылап каан.

Ю. ЛЕДНЕВ.

ВОЛОГДА.

Редакцияның адреди: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдыраа болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизинiң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлетүүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерия ның 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер-чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

Тираж 16933. Чагыг № 464.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС-00446